

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

**Prevence šikany na Středním
odborném učilišti a Střední odborné
škole v Žatci**

Jana Pichnarčíková

Katedra: Katedra sociální pedagogiky
Vedoucí práce: PaedDr. Marie Vorlová
Studijní program: Sociální práce, B 7508
Studijní obor: Pastorační a sociální práce

Praha 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem Prevence šikany na Středním odborném učilišti a Střední odborné škole v Žatci napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Žatci dne 14.3.2011

Jana Pichnarčíková

Bibliografická citace

Prevence šikany na Středním odborném učilišti a Střední odborné škole v Žatci: Bakalářská práce / Jana Pichnarčíková; vedoucí práce: PaedDr. Marie Vorlová. -- Praha, 2011. -- 63 s.

Anotace

Ve své bakalářské práci se věnuji problému šikany na střední škole a učilišti. V úvodní části práce se snažím vysvětlit důvody vzniku tohoto negativního jevu. První část bakalářské práce je teoretická s odkazy na autory zabývající se touto problematikou. Snažím se o popis profilu oběti a agresora. V obecné části taktéž popisuji postup při zjištění a následném řešení šikany. V praktické části bakalářské práce se věnuji prevenci šikany a adaptačním pobytům na SOU a SOŠ, SČMSD, Žatec, s.r.o. Uvádím také příběhy šikany, které se na škole staly a byly řešeny. Na této škole působím jako učitelka německého jazyka a zároveň jako metodik prevence rizikových jevů.

Klíčová slova

šikana, prevence šikany, prevence, agrese, agresivní chování, preventivní program, třídní kolektiv, volnočasové aktivity, zdravý životní styl, adaptační pobyty, dynamika třídního kolektivu.

Summary

ANNOTATION

In my bachelor's project I write about a mobbing in a special and a vocational school. At the beginning I try to explain reasons of this negative phenomenon. The introduction is theoretical and uses cross-references of authors writing about this problems. I try to describe a victim and an aggressor. I write how to find and solve a mobbing too. In a practical part of my project I write about primary prevention, prevention of a mobbing and adjusting stays of the school SOU a SOŠ, SČMSD, Žatec, s.r.o. I can name a few mobbing stories, which happened and were solved there.

I am a German teacher and a methodic of risk phenomenons prevention there.

Keywords

chicane, prevention of mobbing, preventiv, aggression, aggressive behaviour, preventive programme, class group, after school activities, healthy life style, adjusting stay, dynamism of a class group

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce PaedDr. Marii Vorlové za poskytnuté cenné rady a odbornou pomoc.

Obsah

Úvod	7
1. Legislativa škol a školských zařízení	9
2. Co je šikana?	11
2.1 Šikana na školách	16
2.2 Šikana jako proces	18
2.3 Agresoři a oběti šikany	21
2.4 Zásah proti šikaně a opatření	25
3. Prevence šikany	29
3.1 Fungování třídní komunity	33
4. Prevence na SOU a SOŠ, SČMSD, Žatec, s.r.o.	36
4.1 Prezentace školy a poskytovaných učebních a studijních programů	36
4.2 Problematika šikany na SOU a SOŠ, SČMSD, Žatec, s.r.o.	39
4.3 Prevence šikany a ostatních rizikových jevů na SOU a SOŠ, SČMSD, Žatec, s.r.o.	45
4.4 Adaptační pobyty na SOU a SOŠ, SČMSD, Žatec, s.r.o.	52
5. Diskuze.....	60
6. Závěr	63
Seznam literatury.....	64
Přílohy	

Úvod

Pracuji na Střední hotelové škole a středním odborném učilišti od února roku 2008 jako metodik prevence rizikových jevů.

Téma šikana jsem si zvolila na základě toho, že se tento negativní jev na naší škole v minulosti objevil a i v současné době se vyskytují problémy se šikanováním. Mnohdy je šikana velmi skrytá a je těžké proti tomuto jevu bojovat .

Cílem mojí práce je popsat a vyhodnotit programy a metody prevence šikany na SOU a SOŠ, SČMSD, Žatec, s.r.o. Preventivní program představím v praktické části bakalářské práce.

Poukazuji na body preventivního programu, které se nám daří plnit, ale i zároveň poukazuji i na ty problémy, které se nám zatím nedaří úspěšně řešit. V prvních kapitolách bakalářské práce se věnuji teoretickým poznatkům problematiky šikany a ostatní kapitoly věnuji prevenci šikany na SOU a SOŠ SČMSD, s.r.o., Žatec.

S různými formami šikany v kolektivu dětí, mládeže a ve třídách jsem se setkala během devíti let působení v pedagogické činnosti.

Během své pedagogické praxe jsem pochopila, že odhalení a řešení patologického jevu šikany není vůbec jednoduché. Naopak je to velmi složitý a náročný proces, při jehož neodborném a nezodpovědném řešení se může napáchat mnoho zlého a těžko napravitelného.

Při odhalování a správném řešení šikany je nutná jednotná spolupráce pedagogických pracovníků a především podpora ze strany vedení školy. Mnohdy snaha o správné řešení šikany je narušena protichůdnými názory pedagogických pracovníků, lhostejností, nezájmem nebo v horším případě „tichým souhlasem“.

Šikana na školách je problém, který se neustále objevuje ve všech školských zařízeních a nejen v nich. Šikana se objevuje většinou tam, kde je nastaven určitý řád v důsledku společenských norem. Normy jsou vlastně pravidla, jak bychom se měli v určitých situacích a určité společnosti chovat. Bohužel šikana se objevuje právě tam, kde by ji neměl být dán prostor. Odráží se ze vztahů podřízený a nadřízený, starší a mladší. Tímto myslím spíše šikanu ve vojenském nebo policejním prostředí. Velice často se šikana objevuje také na pracovišti.

1. Legislativa škol a školských zařízení

Kompletní legislativu týkající se škol a školských zařízení najdeme na webových stránkách Ministerstva Školství, Mládeže a Tělovýchovy (www.msmt.cz).

Prioritou každé školy by měl být pocit bezpečí žáka a také jeho začlenění do třídního kolektivu. Školy a školská zařízení mají povinnost předcházet všem násilím a šikanování. Škola má jednoznačnou odpovědnost za děti a žáky v souladu s paragrafem 29 zákona č.561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, odborném a jiném vzdělávání. V souladu s vyhláškou č.72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, je definován systém primární prevence na regionální úrovni v kompetenci metodika prevence, ve školách a školských zařízeních je v kompetenci školního metodika prevence, dále upravuje obsah činnosti školských poradenských zařízení.

Vyhláška 317/2005 Sb. – o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků, která nabývá účinnosti dnem 1. září 2005. Tato vyhláška stanovuje také kvalifikační podmínky pro výkon činností v oblasti primární prevence.

Standardní činnosti školního metodika prevence jsou vymezeny v příloze č.3 k vyhlášce č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, a v Koncepci poskytování poradenských služeb ve škole č.j. 27317/2004 -24.

Škola a školní zařízení mají povinnost zajistit bezpečnost a ochranu zdraví dětí a žáků během školních a vzdělávacích aktivit. Rovněž pozitivním působením na děti, žáky a třídu vytváří škola dobré podmínky pro rozvoj žádoucího klimatu i mimo školu. Důležitým prvkem při tvorbě pozitivního a žádoucího klimatu je jednání

a chování pedagogických pracovníků. Jednání, chování a postoje pedagogických pracovníků, učitelů nesmí směřovat k podněcování a zhoršování vztahů mezi žáky. Rovněž nežádoucí u pedagogických pracovníků je lhostejnost či nezáměr o případné rizikové chování žáků. Každý z učitelů může svým pozitivním postojem přispět k formování dobrých vztahů a pozitivního klimatu mezi žáky v třídním kolektivu. Jde především o jasný a odmítavý postoj k násilí, rasismu, xenofobii, antisemitismu a intoleranci. K tomuto může kladně přispět také vzdělávání pedagogických pracovníků v akreditovaných kurzech k problému šikanování (a nejen šikana, ale i gamblerství, kyberšikana, práce s dětmi a mladistvými závislými na OPL, politický extremismus aj.).

2. Co je šikana?

„Toto slovo pochází z francouzského slova *chicane*, což znamená zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování, byrokratické lpění na liteře předpisů, například vůči podřízeným nebo vůči občanům, od nichž šikanující úředníci zbytečně vyžadují nová a nová potvrzení a razítka, nechávají je pro nic za nic čekat atd.“¹ Další definicí a vysvětlením pojmu šikana je : „ Týrání v kolektivech, jehož pachateli i oběťmi jsou osoby se stejnou formální pozicí ve skupině, často vrstevníci.“²

V pedagogickém slovníku lze najít následující definici šikany : „ Fyzické, psychické či kombinované ponižování až týrání žáků obvykle jinými žáky, vzácněji dospělými. Probíhá buď v dyádě, nebo ve skupině. Iniciátory šikanování bývají žáci vyšších ročníků, žáci starší, fyzicky vyspělejší, žáci osobnostně či sociálně narušení.“³

Definice šikany, se kterou pracují v posledních letech přední britští badatelé: Šikanování říkáme tomu, když jedno dítě nebo skupina dětí říká jinému dítěti ošklivé a nepříjemné věci, bije je, kope, vyhrožuje mu, zamyká je v místnosti a podobně. Tyto incidenty se mohou často opakovat a pro šikanované dítě je obtížné, aby se samo ubránilo. Jako šikanování mohou být označeny také opakované posměšky nebo poznámky o rodině. Jako šikanování však obvykle neoznačujeme občasnou rvačku nebo hádku přibližně stejně fyzicky vybavených soupeřů (přeložila PhDr. Pavla Picková).

¹ ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. [s.l.] : Portál, 1995. str. 25, ISBN 80-7178-049-9.

² MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha : Portál s.r.o., 2008. str. 223, ISBN 978-80-7367-368-0.

³ PRŮCHA; WALTEROVÁ; MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál s.r.o., 1998. str. 247, ISBN 80-7178-252-1.

Definice šikany a použití termínu šikana v Německu a Skandinávských zemích: „Wichtig ist zu wissen, dass das Wort "Mobbing", so wie wir es in der deutschen Sprache verwenden im Englischen nicht so verwendet wird. Was wir pseudo-Englisch "Mobbing" nennen, heißt im Englischen "bullying" oder "harassment". "mobbing" ist im Englischen das körperliche Bedrängen von Prominenten durch Fans! Das Wort "Mobbing" im deutschen und skandinavischen Sinn gibt es schätzungsweise seit ca. 15 Jahren. Früher sagte man "schikanieren", "hänseln", fertig machen" ⁴

„Unter Mobbing in der Schule versteht man herabsetzende und ausgrenzende Handlungen die systematische und dauerhaft gegen einzelne Schüler im Klassenverband gerichtet sind.

Typisch ist das Drangsalieren Beschimpfen oder Isolieren Einzelner. Die Opfer die sich unter starkem psychischen Druck (*siehe auch: Stress*) gesetzt fühlen können dauerhafte seelische (und manchmal körperliche) Schäden davontragen. Mobbing in der Schule ist verwandt mit anderen Arten des Mobbings. An deutschen Schulen wird mindestens eines von zehn Kindern ernsthaft schikaniert und mehr als eines von zehn Kindern schikaniert andere. Von Mobbing spricht man nicht wenn es sich um gelegentliche gewöhnliche und bald wieder vergessene Stichelei oder Rauferei handelt sondern bei andauernden und anscheinend systematischen Aktionen gegen Einzelne. Bei den gemobbten Kindern wird durch die Erfahrung der Unterlegenheit und Hilflosigkeit möglicherweise eine Spirale des wiederholten Opferseins in Gang gesetzt oder verstärkt.“⁵

Je nutné si objasnit, co je a co není šikanování, abychom mohli v konkrétním případě pomoci. Velmi výstižné pro objasnění pojmu šikany je

⁴ *Gutefrage.net* [online]. [cit. 2011-03-14]. Ratgeber -Community. Dostupné z WWW: <<http://www.gutefrage.net>>.

⁵ *Www.uni-protokolle.de* [online]. 2011 [cit. 2011-03-14]. Mobbing in der Schule. Dostupné z WWW: <http://www.uni-protokolle.de/Lexikon/Mobbing_in_der_Schule.html>.

také definice podle M. Koláře: „ Šikánování patří do násilných a závislostních vztahů. Za šikánování se považuje, když jeden nebo více žáků úmyslně a opakovaně ubližuje druhým. Znamená to, že dítěti někdo, komu se nemůže ubránit, dělá, co je mu nepříjemné, co ho ponižuje, nebo to prostě bolí.“⁶ Chování označené jako šikana, či šikánování je možno popsat jako úmyslné, opakované týrání a zotročování spolužáka s použitím agrese a manipulace. Šikánováním není tzv. škádlení, za které se považuje popichování, žertování v dobrém slova smyslu. Záměrem škádlení je „legrace“ pro vzájemné pobavení. Postoj obou stran je založen na respektu a sebeúctě. Záměrem šikánování je ublížit, zranit, ponížit druhého člověka. Motivujícím jednáním je moc a krutost. Vážným aspektem je absence citů a neschopnost rozlišovat dobro a zlo. U šikánování dochází k tzv. prolamování hranic. To znamená, že silnější strana nebere ohled na svoji oběť. Dochází k ponižování lidské důstojnosti a bezpráví. Důsledkem šikánování je bezmoc, strach, bolest, úzkost a deprese oběti.

S šikanou je úzce spjata agrese. „ Agrese znamená nepřátelství, útočnost či výbojnost v jednání vůči určitému objektu, útok na překážku (osoba, předmět) na cestě k uspokojení potřeby; jsou rozlišovány čtyři stupně: 1. bez vnějších projevů, probíhá pouze v myšlení, 2. projeví se navenek, např. nadávkou či hrubým slovem, 3. destrukce, projeví se bouchnutím dveří, rozbíjením předmětů aj., 4. fyzické napadení druhé osoby.“⁷

Jiná definice agrese podle P. Říčana : „Slovo agrese znamená v politice napadení, například válečné přepadení jednoho státu druhým“⁸. Napadne nás určitě otázka, kde se agrese v lidech bere? Je to něco vrozeného, pud, který je uvnitř člověka anebo se stává člověk agresivním v průběhu svého života?

⁶ KOLÁŘ, Michal. Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém. *Sborník příspěvků z konference Praha*. 19. březen 2009.

⁷ HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. Praha : 1993. str. 8, ISBN 80 -901549-0-5.

⁸ ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. [s.l.] : Portál, 1995. str. 21, ISBN 80-7178-049-9.

Agresivní sklony se u člověka utvářejí na základě instinktivní výbavy v prvních letech života. Znamý a velmi módní psychiatr minulého století Stanislav Grof vysvětluje agresi: „Když je člověk doopravdy zlý, tak vlastně znovu prožívá, aniž o tom ví, svůj porod a chová se tak, jako by mu šlo o život“⁹.

Řada psychologů tvrdí, že agrese je stejně jako většina ostatního lidského chování naučená, a to znamená, že si ji osvojíme na základě zkušenosti. Obzvláště nebezpečné je, pokud je dítě bezdůvodně trestáno a týráno a zároveň vidí, jak rodiče s uspokojením prosazují svou moc. Mnoho psychologů a psychiatrů se zabývalo agresí, ať to byl Sigmund Freud, který jádro agrese hledá v učení o pudu smrti, který ustavičně ponouká všechno živé k návratu do anorganického stavu, a abychom mohli přežít, obracíme podle něj tento pud ven, proti jiným bytostem, a to je agrese¹⁰, nebo C. G. Jung, který hledal náboženské vysvětlení krutosti.

Mezi konkrétní typy a formy agresí patří podle dr. Michala Koláře:

- *fyzická agrese a zastrašování zbraněmi*
- *slovní agrese a zastrašování zbraněmi*
- *krádež, ničení a manipulace s věcmi*
- *násilné a manipulativní příkazy*
- *zraňování izolací*

V případě fyzické agrese se jedná mnohdy o škrcení oběti, svazování rukou, pokus o vyhození oběti z okna, řezání nožem, kopání, bití, hromadné anonymní bití (tzv. deka), údery pěstí, obtěžující pohybování rukou a hýbání prsty před obličejem.

U slovní agrese je oběti vyhrožováno zabitím, mučením, násilím. Vyhrožováno je přímo, anonymně, po telefonu, pomocí emailu. Mnohdy je

⁹ ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. [s.l.] : Portál, 1995. str. 23, ISBN 80-7178-049-9.

¹⁰ ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. [s.l.] : Portál, 1995. str. 24, ISBN 80-7178-049-9.

oběti nadáváno, jsou uráženi její rodiče, oběť je vystavena výsměchu kvůli neúspěchu a chybám.

Oběti jsou často trhány, poškozovány nebo schovávány osobní věci. Na věci je pliváno, jsou polévány vodou. Často agresor krade oběti peníze, boty, svačinu.

Násilnými a manipulačními příkazy jsou myšleny ponižující výrazy, nacistické pozdravy a hesla. Oběť musí také např. líbat či čistit agresorovi boty.

Závažným typem šikany je také zraňování izolací, ignorování, pomluvy, osočování, svádění věcí, které oběť neprovedla apod.

2.1 Šikana na školách

„Šikana na škole je jistě stará jako škola sama, děti by nebyly dětmi, kdyby silnější nikdy neubližovaly slabším. Zlomyslnost a krutost jsou odvěké lidské nectnosti“.¹¹

V dřívějších dobách panovala na školách větší kázeň, děti byly více pod dohledem pedagogů. Vzhledem k nedostatku prostoru bylo i méně příležitostí k šikaně. Na druhou stranu však v internátních školách byla často tvrdá šikana. Na těchto internátech fungovala obdobná forma šikany jako v armádě – tzv. bažanti a mazáci.

V dnešní době stoupá agresivita mládeže, mnohdy se objevuje nový jev, nemotivované násilí. Výraz nemotivované násilí znamená, že děti páchají násilí bez pocitů hněvu či nenávisti a bez sadistického uspokojení. „Například chlapec kopne do břicha dívku z jiného ročníku, kterou téměř vůbec nezná a proti které nic nemá – jen tak“.¹²

„Jedním ze zdrojů agresivního a násilného chování ve školách je citová deprivace žáků, tedy stav, kdy děti mají neuspokojeny potřeby bezpečí, lásky, opory a ochrany“.¹³ Takovéto děti a mládež mnohdy sahají po droze, trápí zvířata, ubližují jiným lidem. Těmto mladým lidem chybí mnohdy láska a pozornost ze strany rodičů. Základem takovéto agrese je tedy nejistota. Tuto nejistotu může zapříčinit i rozvod rodičů, smrt blízké osoby, narození dítěte v rodině, ale i nuda. Děti a mladí lidé, kteří jsou v neustálém napětí a úzkosti se často chovají agresivně. V některých případech může pomoci správný přístup učitele, který by odboural úzkost a nejistotu. Oběti šikany bývají děti nebo

¹¹ ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. [s.l.] : Portál, 1995. str. 26, ISBN 80-7178-049-9.

¹² GAJDOŠOVÁ, E.; HERÉNYIOVÁ, G. *Rozvíjení emoční inteligence žáků*. [s.l.] : Portál, 2006. str. 209, ISBN 80-7367-115-8.

¹³ GAJDOŠOVÁ, E.; HERÉNYIOVÁ, G. *Rozvíjení emoční inteligence žáků*. [s.l.] : Portál, 2006. str. 211, ISBN 80-7367-115-8.

dospívající se sklonem k úzkosti. Mezi oběťmi šikany bývají také často děti, které mají vývojové poruchy učení, tělesné nebo smyslové vady.

Ke školní šikaně dochází někde v ústraní (šatna, záchod, někde kde není pedagogický dozor) a je přítomna jen oběť a agresor nebo skupinka agresorů. Často funguje šikana ve třídě a část třídy se baví na úkor oběti, u dveří funguje většinou takzvaná hlídka, která dá včas signál, že se blíží učitel.

Forma šikany bývá někdy poznamenána sexuálním zájmem, jindy zase rasismem. Bylo zjištěno, že asi v 60 procentech případů, kdy je šikanováno děvče je agresorem chlapec nebo skupina chlapců. Případy, kdy dívky šikanují chlapce, jsou poměrně vzácné. Vyskytují se však skupiny šikanujících obojího pohlaví.

Ve škole existuje i šikana učitele ze strany žáků. Může se jednat o učitele málo energického, nebo nesympatického a žáci mu vytvářejí nesnesitelnou atmosféru, mnohdy se ho snaží znemožnit před ostatními pedagogy a i rodiči.

„Slovem šikana se většinou myslí opakované ubližování. Oběť trpí často celé měsíce a někdy i roky. Když však jde o zvlášť kruté ublížení, označíme za šikanu i jednotlivou událost, která se zatím neopakovala“¹⁴

O šikaně mluvíme tehdy, pokud je oběť z nějakého důvodu bezbranná, ať pro svou fyzickou slabost, či bázlivost, nebo také pro to, že agresori útočí ve skupině.

Někdy je těžké vymezit šikanu od takových jevů, jako terorizování celé třídy určitou skupinou žáků, od rasového násilí a různých naschválů.

¹⁴ ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. [s.l.] : Portál, 1995. str. 28, ISBN 80-7178-049-9.

2.2. Šikana jako proces

Šikana ve třídě je složitý proces a pro zdárné vyřešení šikany je nutné znát znaky a vlastnosti agresorů, ale i oběti.

Na šikanu je třeba se dívat jako na sociálně psychologický proces, ve kterém dochází ke změnám ve skupině a ke změnám skupinové atmosféry. Šikanování je těžkou poruchou vztahů ve skupině, která má svůj vývoj a dynamiku. „Kolářova teorie pěti stádií vývoje šikany je originální a – pokud dovedeme říct – ve světové literatuře jedinečná. Měla by být mezinárodně publikována.“¹⁵

Pět stádií šikany podle Michala Koláře

První stádium: zrod ostrakismu

Šikana se může objevit téměř v každé skupině. Podmínky vzniku mohou být zcela běžné a nenápadné. Iničiátoři v takové skupině nejsou sadisté, ale obyčejní kluci a holky.

Ostrakismus – jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen necítí dobře – je neoblíbený a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod.

Druhé stádium: fyzická agrese a přitvrzování

Ostrakismus může přerůst do dalšího stadia :

- 1) V náročných situacích začnou ostrakizování žáci sloužit jako ventil, spolužáci si na těchto jedincích ventilují své nepříjemné pocity, například,

¹⁵ ŘÍČAN, P. ; JANOŠOVÁ, P. Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém. *Sborník příspěvků z konference Praha*. 19. březen 2009.

když očekávají písemnou práci, nebo mají konflikt s učitelem. V té chvíli začíná situace a atmosféra houstnout, objevuje se zprvu subtilní fyzická agrese. Je to spíše snaha o stmelení skupiny na úkor obětního beránka.

- 2) Ve třídě se objeví několik výrazně agresivních jedinců a ti používají násilí pro uspokojování svých potřeb. Pokud ve třídě existuje zdravé jádro žáků, kteří nejsou násilí nakloněni, potom pokusy o šikanování neuspějí. Je-li však skupina narušena a pokusy o šikanu jsou trpěny, potom je více méně pravděpodobné, že k šikaně dojde.

Třetí stádium : klíčový moment – vytvoření jádra

Jestliže ve skupině se vytvoří skupinka agresorů, tak vzniká „příznivá situace“, pro šikanování oběti. Oběť je většinou ten, kdo je nejslabší. V tomto momentu je nebezpečí vzniku pokročilého stadia. Pokud nevznikne pozitivní skupina, která bude stát proti tyranům, je nebezpečí blízko.

Čtvrté stádium: většina přijímá normy agresorů

Není-li přítomna pozitivní skupina, agrese stoupá a i slušní žáci se začnou chovat krutě. Žáci se identifikují s tyranem.

Páté stádium: totalita – dokonalá šikana

Brutální násilí se začíná považovat za normální, za dobrou legraci. V této skupině není místo pro soucit s utrpením a chybí zde zcela pocit viny. Někdy se v důsledku fyzického ublížení šikana provalí.

Při pokročilých stadiích šikanování se „běžné“ experimentování se strachem zvrtné v závislost mezi agresorem a obětí. Stupňování brutality agresora vede u oběti nezdědky k prolomení křehké obrany vůči tělesné

a psychické bolesti. Zpravidla to v oběti rozpoutá sebezničující síly, které jdou na ruku mučitelů. Následkem může být extrémní forma závislosti – oběť obdivuje agresora a považuje ho za kamaráda. Pedagogové se nesmějí nechat zmást a přijmout vnější zdání, že si oběť za všechno může sama. To, že je někdo „slabý“, není žádná vina. Rozhodně nikdo nemá právo fyzicky ani psychicky týrat druhého člověka!

Šikanování není nikdy pouze záležitostí agresora a oběti, děje se to v kontextu konkrétní skupiny. Vztahy při šikaně mají svou vnitřní dynamiku a svůj zákonitý vývoj. Směřují od zárodečné podoby tzv. ostrakismu až k nejvyššímu pátému stupni ničení vztahů ve skupině. Pátý stupeň velmi připomíná fašistickou totalitu, naproti tomu zdravá skupina je skupinovou demokracií.

2.3. Agresoři a oběti šikany

Nejprve se budu věnovat znakům agresora. Zde je třeba si uvědomit, že položení otázky „jací jsou“ má smysl tehdy, jestliže můžeme předpokládat, že sklon šikanovat není něčím krátkodobým, nýbrž že má určité trvání, stabilitu v čase. Existují doklady, že tomu tak skutečně je. „Dítě, které začne se šikanou, v tom velmi často pokračuje a to i v jiném prostředí“.¹⁶

„Pro šikanující děti je typická touha dominovat, ovládat druhé, bezohledně se prosazovat. Ubližovat druhým je pro ně radostí, lze mluvit o sadistických sklonech, ovšem v širším smyslu, než sadismus chápou sexuologové“.¹⁷

Mnohdy dítě, které je agresorem a šikanuje, pokračuje v této činnosti i po přestupu do jiného prostředí. Proč vlastně vůbec dochází k šikaně? Kdo a jací jsou agresoři? Existuje několik pohledů na agresory. Jedni považují agresory za agresivní psychopaty, což lze v některých případech potvrdit. Ale zcela jistě nelze tento názor považovat za platný pro všechny agresory. M. Kolář ve své publikaci *Bolest šikanování* uvádí, že se tyto mladí lidé (myšleno agresoři) od ostatních zásadně neliší. Alespoň na úrovni psychiatrických diagnóz. „V drtivé většině to nejsou nemocní sadističtí psychopati. Jsou „pouze“ mimořádně egoističtí a egocentričtí“.¹⁸ Agrese a sklon ke krutosti jsou v určité míře v každém člověku. „Nejde tedy o problém psychopatologie, ale o problém duchovního rozměru člověka a jeho morálky“.¹⁹

Pokud jde o fyzickou stránku agresora, tak především u chlapců jde o fyzicky velmi zdatného jedince. Ale ani to není pravidlem. Inteligence

¹⁶ ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. [s.l.] : Portál, 1995. str. 31, ISBN 80-7178-049-9.

¹⁷ ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. [s.l.] : Portál, 1995. str. 32, ISBN 80-7178-049-9.

¹⁸ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. [s.l.] : Portál, s.r.o., 2001. str. 72, ISBN 80-7178-513-X.

¹⁹ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. [s.l.] : Portál, s.r.o., 2001. str. 72, ISBN 80-7178-513-X.

spojená s krutostí může mnohdy vyvážit nedostatek tělesné síly. Šikany se většinou dopouštějí sebestí jedinci, ať chlapci, či děvčata, u nichž došlo zcela jistě k poruchám duševního vývoje nevhodnou výchovou.

Zvláštním typem je nohsled agresora, který se připojí mnohdy ze strachu, aby sám se nestal obětí agrese.

Pokud si položíme otázku, z jakého rodinného prostředí pocházejí agresori, budeme vycházet z výzkumu badatelů, kteří se shodují v tom, že sklon k agresivnímu chování se vytváří již v prvních letech života. Svou roli mají také temperamentové dispozice, které však samy o sobě nevedou k agresivitě. Nejvíce dítě poznamená nedostatek zájmu v rodině, málo lásky a péče, ponižování, kruté tělesné tresty, nenávisť.

„Podle výzkumu v USA a Velké Británii se ukázalo, že na sociální vrstvě záleží – nižší společenská třída a šikana spolu souvisejí“.²⁰

Naproti tomu naši pedagogové na základě zdůvodněných názorů poukazují na to, že řada dětských agresorů pochází z rodin nové podnikatelské „elity“. Rodiče těchto dětí rychle zbohatly a dětem se příliš nevěnují, ale rozmazlují je velkými finančními částkami.

Kdo se stává obětí šikany?

Faktem je, že obětí šikany se může stát prakticky kdokoliv. Dítě se může stát obětí i pro svou přednost, nebo kvůli tomu, že se od ostatních něčím liší. Může to být obezita, tělesná neobratnost, dítě příliš psychicky jemné apod. Pohrdání může postihnout i dítě ze sociálně slabé rodiny, jehož rodiče nemají peníze na módní oblečení, mobily a kapesné.

Důležitým faktorem je i rasová odlišnost, barva pleti. V takovémto případě se jedná o rasově motivovanou šikanu.

Profil oběti: většinou se jedná o jedince tichého, plachého a citlivého. Mívá nízké sebevědomí, snadno ztrácí sebekontrolu. Oběti mívají odmítavý vztah

²⁰ ŘÍČAN, Pavel. Agresivita a šikana mezi dětmi. [s.l.] : Portál, 1995. str. 34, ISBN 80-7178-049-9.

k násilí, například ve rvavých sportech (fotbal, hokej, box). Oběti jsou v dětství nedostatečně vedeny k samostatnosti a nenaučily se, jak se prosadit v dětském světě (snad pro přespřílišnou matčinu úzkost).

Oběti šikanování s inteligencí v normě, či relativně vyšší než by odpovídalo požadavkům:

Takováto situace nastává v situaci, pokud jedinec v prostředí vyniká inteligencí, která převyšuje ostatní. V takové situaci se nadprůměrně inteligentní jedinec nemůže dostatečně rozvíjet a uspokojovat potřeby vzájemné komunikace, porozumění a tvůrčí činnosti. Může docházet k dvojí formě následků: buď jedinec zůstává v daném prostředí, přičemž si s okolím nerozumí a stává se terčem napadání, příp. šikanování, protože okolí ho neakceptuje a staví se k němu záporně nebo odchází do jiného prostředí, aby unikl nepříjemným tlakům a mohl se svobodně rozvíjet.

„Je-li inteligence jedince o něco málo vyšší než třeba u ostatních ve třídě, může se stát spíše vůdcem skupiny“.²¹

Oběti šikanování s nižší inteligencí

Někdy bývají šikanování jedinci s nižší inteligencí v rámci své skupiny. Mnohdy pak hledají útočiště ve skupině, která má podobné zájmy, stávají se pak vykonavateli vůle vůdců skupiny a tím se tak „chrání“ před šikanováním.

Oběti šikanování se zvláštními rysy osobnosti

²¹ LANGER, Stanislav. *Mládež problémová a její typy a možnosti uplatnění*. Hradec Králové : Nakladatelství Kotva, 1994. str. 50.

V některých případech se může stát obětí šikany i jedinec s určitou nápadností v osobnosti nebo tělesnou vadou. Takovýto jedinec může reagovat nepřiměřeně citlivě ohledně svého nedostatku a tak může být objektem pro agresory. Mnohdy tomu může napomoci i nepřiměřená výchova v rodině. Příkladem je rodina, kdy výchova v rodině je příliš autoritativní či potlačující. Dítě pak není schopno postavit se na odpor a vystupovat sebevědomě. V rodině a výchově by neměly převažovat represivní postupy, tělesné tresty a potlačování individuality. Důležité je naopak vždy podporovat odvalu a naučit zvládat a překonávat neúspěchy. „U některých takovýchto osob je problémem, jak je naučit zbavovat se duševních traumat z minulosti, tj. podle S. Freuda zbavovat se tzv. komplexů“.²²

Velmi důležité je formování kladných vlastností u mladistvých, orientace na pozitivní hodnoty, dobrá pedagogická práce a vytvoření dobrého klimatu.

Vhodnými terapeutickými metodami by mohly být např. racionální terapie, asertivní, kulturní a pracovní terapie.

²² LANGER, Stanislav. *Mládež problémová a její typy a možnosti uplatnění*. Hradec Králové : Nakladatelství Kotva, 1994. str. 15.

2.4. Zásah proti šikaně a opatření

Zásah proti šikaně ve školním prostředí představuje soubor opatření, který je v kompetenci vedení školy a pedagogických pracovníků. Tato opatření jsou ustanovena v Preventivním programu školy, který je k dispozici každému pracovníku školy, ale i veřejnosti.

Informace, které o šikaně získáme a jsou spolehlivé, nás musí přimět k zahájení akce.

V případě šikany je nutné stanovit účinnou strategii. Na stanovení strategie se podílí intervenční tým, do kterého patří ředitel školy, třídní učitel, školní metodik prevence a výchovný poradce. Je povinností školy kontaktovat rodiče oběti a agresorů. Ředitel školy dohodne individuální schůzky s rodiči aktérů šikany. S rodiči se jedná individuálně a jsou seznámeni s případem a opatřeními, které škola přijme. Z jednání musí být pořízen zápis podepsaný oběma stranami. V zájmu školy je, aby spolupracovala s Orgánem sociálně právní ochrany dětí a s Pedagogicko psychologickou poradnou, popřípadě s Policií České republiky. V rámci strategie svolá ředitel školy mimořádnou schůzi učitelského sboru a seznámí učitele s okolnostmi vzniku a vyšetřování případu.

Základním pravidlem, pokud se o šikaně dozvíme, je nutnost zachovat klid. Naše rozčilení může agresorům poskytnout zábavu a vyvolat jeho ještě větší prestiž. Zároveň však musíme dát najevo svůj nesouhlas s tím, co se stalo. Je třeba navodit u ostatních dětí stejnou emoci odsouzení takového činu. Každý případ šikany má třídní učitel nahlásit řediteli školy. Za každou cenu je třeba uchránit oběti před dalším hrubým zacházením a násilím a to i za tu cenu, že oběť nebude muset několik dní do školy, abychom získali čas na řešení situace.

S agresory jednáme individuálně, nikoliv před třídou. Zprvu se pokusíme o domluvu, která má však obsahovat i hrozbu sankcemi, tresty.

Každá sankce, která bude použita, musí být viníkovi, kolektivu a jeho rodičům jasně vysvětlena, neboť jen tak může být pedagogicky účinná. Šikana je z morálního hlediska velmi závažným problémem a přestupkem!

Zásah proti šikaně se může překrývat časově se stádiem vyšetřování. Michal Kolář vytyčuje strategii vyšetřování tímto způsobem:

Michal Kolář: „Strategie vyšetřování vycházejí z tvrdé reality, neboť se někdy šikany na školách vyrovnají těm dospělým šikanám, například ve vojenské prostředí“.²³

Do lokální strategie, které se také říká strategie první pomoci patří pět základních kroků :

1. Rozhovor s informátory a oběťmi. Pokud hovoříme nejprve s informátory, to znamená s kamarády oběti, nebo rodiči, musí následovat ihned rozhovor s obětí. Ne s pachatelem!
2. Nalezení vhodných svědků. Nutno vytipovat členy skupiny, kteří budou ochotni vypovídat!
3. Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (nikoliv konfrontace obětí a agresorů!) Nikoliv konfrontace oběti a agresora! Často oběť svou výpověď na základě takovéto konfrontace odvolá.
4. Zajištění ochrany obětem. V některých závažnějších případech musíme oběť na čas uvolnit ze školy, nebo zajistit přechod na jinou školu. Oběť se nesmí nikdy nechat napospas svému osudu!
5. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi. Toto je vždy poslední krok ve vyšetřování. Musíme být dobře připraveni. Nutno agresora upozornit na sankce, které mohou a budou následovat. Je třeba však také zdůraznit, že bude přihlédnuto ke snaze napravit situaci ve výchovné komisi.

²³ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Praha : Portál, s.r.o., 2001. str. 11, ISBN 80-7178-513-X.

Šikanované dítě se nachází v nouzi a potřebuje pomoc svých rodičů i okolí. Může se obrátit také samo obrátit na linky důvěry a krizová centra. Ve škole může požádat o pomoc třídního učitele nebo kteréhokoliv pedagoga, ke kterému má důvěru.

Úkolem je včasné odhalení negativního jevu šikany a jeho okamžité řešení. Součástí programu, který má charakter sekundární prevence jsou následující body:

- Přítomnost specialisty pro prevenci šikanování. Ve většině typech škol se jedná o metodika prevence rizikových jevů, který by měl absolvovat školení a odborné semináře na prevenci a řešení šikany. Jinak samozřejmě také odborníci z PPP či psychologové zabývající se touto problematikou.
- Pokyn a domluva pedagogů, jak společně postupovat při řešení šikany.
- Šetření výskytu šikany monitorováním jednotlivých tříd, anonymní dotazníky.
- Režim proti šikanování. Sem patří účinné dozory během přestávek, pedagog např. prochází během přestávky třídy, společné prostory, ale i prostor před školou, posílené dozory např. dvou pedagogů. Dozory pedagogů či mistrů odborného výcviku na pracovištích. Na chodbě školy by měla být přítomna tzv. „Schránka důvěry“, žáci mají mít také možnost schránky důvěry na emailu metodika prevence rizikových jevů, informování rodičů o prevenci a boji školy proti šikaně.

Mezi výchovná opatření, která jsou v kompetenci školy, patří: napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele školy, snížená známka z chování,

převedení do jiné třídy a na 3. vzdělávacím stupni (Střední školy a učiliště) možnost vyloučení ze studia. Je vhodné doporučit rodičům oběti i agresora návštěvu Pedagogicko psychologické poradny či klinického psychologa. V závažných případech šikany se podá trestní oznámení na Policii České republiky a zároveň se informuje Orgán sociálně právní ochrany dítěte, který může na základě vlastního šetření zahájit řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.

Základem je o šikaně hovořit ne ji tabuizovat. Jedná se o nebezpečí, kterému se však nemůžeme vyhýbat a ani jej přehlížet. Šikana je ve školách bohužel přítomna a my ji musíme čelit, abychom ochránili naše žáky. Velmi vhodné je také zapojit rodiče do boje proti šikaně, mluvit s nimi o tomto problému.

3. Prevence šikany

Je velmi důležité proti šikaně bojovat a předcházet jí. Úspěšným modelem pro prevenci šikany na českých školách je Český školní program proti šikanování (Michal Kolář). Významným zdrojem pro tvorbu programu byl Olweusův intervenční program. Český školní program proti šikanování je dle Michala Koláře zaměřen výhradně na specifickou primární prevenci a na prevenci sekundární.

Specifická primární prevence by měla být zahrnuta do výuky (občanská nauka, tělesná výchova, atd.) a v informovanosti žáků jak předcházet a řešit šikanování (třídní učitel).

Sekundární prevencí se myslí spolupráce školy a pedagogů s odborníky ze státních i nestátních institucí (Policie, oddělení sociální prevence OÚ)

Toto je možné pouze při pozitivním přístupu školy a celého resortu školství.

Použila jsem model prevence školních šikan autorů Michala Koláře, který považuji za ucelený.²⁴

Model ucelené pomoci má sedm vrstev:

1. Pedagogická komunita, která posiluje imunitu školních skupin a celých škol proti onemocnění šikanováním.
2. Specifický program proti šikanování jako dílčí součást školní komunity, který dokáže případné onemocnění brzy detekovat a účinně léčit.
3. Odborné služby resortu školství, tvořené pedagogicko–psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálně

²⁴ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Praha : Portál, s.r.o., 2001. str. 198, ISBN 80-7178-513-X.

pedagogickými centry, diagnostickými ústavy apod., jejichž úkolem je umět řešit pokročilé šikany a vůbec poskytnou servis v oblasti prevence šikanování.

4. Spolupráce škol s odborníky z jiných resortů a nestátními organizacemi zabývajícími se prevencí šikanování. Patří sem například spolupráce s kriminalisty pro mládež, sociálními kurátory, dětskými psychiatry (zejména při brutálních a kriminálních šikanách).
5. Pomoc a podpora ministerstva a krajských úřadů školám při vytváření prevence šikanování.
6. Kontrola škol ze strany České školní inspekce, ministerstva školství a krajských úřadů, jak jsou připraveny chránit žáky před šikanováním.
7. Monitorování situace a zabezpečování ochrany práv dětí nevládními organizacemi, jako je například Amnesty International v ČR, Občanské sdružení proti šikaně apod.

Škola se nemůže zbavit zodpovědnosti za šikanu, i když problémy s násilím nastávají i mimo školní budovu. Tuto šikanu pak nazýváme mimoškolní, ale přesto má určitý vztah ke škole.

Je třeba se také zamyslet nad školní třídou. Každý ve třídě má své zájmy, učitel požaduje od žáků kázeň a soustředěnost, toto je ve většině případů i požadavkem dětí. Jejich zájem však často kolísá a vzniká napětí a boj učitele s třídou o kázeň. Učitel by měl takovou situaci zvládnout a orientovat se v ní. Pokud se bude orientovat na takzvané outsidersy, přináší defakto oběť, která je však nutná, chceme-li předcházet šikaně a preventivně chránit ty, kteří jsou nejvíce ohroženi. Znamená to také neustálý zápas o důvěru dětí. Učitel by se měl zároveň u dětí prosadit jako autorita, kterou by žáci respektovali. Učitel má být příkladem demokracie a taktéž

výchova dětí k demokracii není jen obsahem speciálního předmětu výuky, ale i přístup učitele k žákům.

Metoda pedagogické komunity je metoda, která může pomoci jako ochrana dětí před šikanováním.

Tuto metodu lze užít v celé škole (což by bylo asi nejlepší), ale lze ji použít i v rámci jednotlivých tříd. Pedagog má tak možnost pracovat s konkrétní třídou. Pedagogická komunita na principu demokracie nalézá široké uplatnění. Tato metoda může být uplatněna jednak ve výuce, ve výchově, ale i v prevenci sociálně rizikových jevů. Součástí komunity jsou celoškolní setkání, školní parlament, třídní samosprávy nebo školní rada.

Pro prevenci šikany na školách jsou velmi důležité zásady přístupu k prevenci. Uvádím zásady přístupu dle Pavla Říčana, které považuji za zpracované a aplikovatelné ve všech typech škol.

„Hlavní zásady přístupu prevence podle Pavla Říčana.²⁵

1. Ptát se dětí na jejich názory a přání, naslouchat jim trpělivě, diskutovat s nimi.
2. Dávat skupině možnost volby, to znamená o čem se bude diskutovat, co se bude hrát atd.
3. Pěstování žákovské samosprávy.
4. Otevřeně informovat rodiče o problémech školy, o nepříjemných událostech, ale také o chybách ke kterým došlo.
5. Umožňovat rodičům co nejčastější přístup do školy.
6. Nepodněcovat aktivitu rodičovské organizace na škole.“

²⁵ ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. [s.l.] : Portál, 1995. str. 78, ISBN 80-7178-049-9.

V létě 2000 byla zřízena pracovní skupinu proti šikanování. Podobné skupiny existují v řadě zemí, kde již byly poznány tragické následky šikany.

Hlavní úkolem těchto skupin je pomoc školám v oblasti osvěty, prevence, ale i v oblasti legislativy.

„Nejdůležitější věcí však bylo vypracování metodického pokynu ministerstva školství k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, který nabyl účinnosti 1. ledna 2001. Uvedený materiál je v boji proti šikaně velmi důležitý, neboť stanovuje smysluplná a konkrétní pravidla, jak má škola postupovat v prevenci, odhalování a řešení šikany. V roce 2001 byla činnost skupiny ukončena“.²⁶

Pro prevenci šikany je velmi důležitá výchova proti násilí. „Ve vztahu k šikaně spočívá nenásilné hrdinství (ale užívejme raději střízlivější slovo statečnost) v tom postavit se otevřeně na stranu napadeného a riskovat podíl na agresi, které je vystaven. Takové svědectví solidarity může mít velký význam pro toho, kdo je přinášá (dobré svědomí), pro oběť, pro agresora i pro ty, kteří bezradně přihlížejí“.²⁷

²⁶ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Praha : Portál, s.r.o., 2001. str. 203, ISBN 80-7178-513-X.

²⁷ ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. [s.l.] : Portál, 1995. str. 90, ISBN 80-7178-049-9.

3.1 Fungování třídní komunity

Třídní komunita - „Je to metoda vyššího řádu, se kterou jsou dobré zkušenosti při celkové léčbě a prevenci šikanování“.²⁸ Můžeme také říci, že zdravá třídní komunita je pojmem vyjadřující skupinové zdraví. Opakem je třída, která je „nemocná“ negativními projevy šikanování.

Projevy tzv. „zdravé třídy“ :

- ve třídě jsou dobré kamarádské vztahy
- překonání osobních rozdílů (ve schopnostech, tvořivosti)
- chápání sebe sama a schopnost sebereflexe

Komunitní formu lze přirovnat ke komunitnímu systému. Dvě možné definice komunity: „ Společenství lidí žijících či kooperujících v jedné instituci nebo jedné lokalitě.“²⁹ nebo výklad z Pedagogického slovníku : „ Přirozené lokální společenství obyvatel v místě školy. Vzta škola – komunita hraje výraznou roli při utváření klimatu školy; naopak škola bývá v mnoha zemích jedním z přirozených kulturních a společenských center obce. Kultivace tohoto vztahu je jedním z hlavních úkolů marketingu školy (public relations).“³⁰ Pokud imunitní systém funguje správně, je schopen viry potlačovat a účinně je léčit. A takto funguje i komunita, pokud je zdravá, dokáže případné nebezpečí včas odhalit a zničit jeho zárodky. Komunitu ve třídě můžeme také chápat jako demokratickou formu života ve třídě, svobodné spravování moci ve třídě. To znamená, že každý jedinec se podílí na chodu třídy. Neexistují posvátné kultury moci.

²⁸ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Praha : Portál, s.r.o., 2001. str. 191, ISBN 80-7178-513-X.

²⁹ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha : Portál s.r.o., 2008. str. 85, ISBN 978-80-7367-368-0.

³⁰ PRŮCHA; WALTEROVÁ; MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál s.r.o., 1998. str. 115, ISBN 80-7178-252-1.

„Lidé, pedagogové, kteří chtějí tuto metodu ve třídě zavádět, musí mít absolvovaný výcvik v komunitní práci“.³¹

Zaváděním komunity do školní třídy je vlastně nahrazování hierarchicko-autoritativního způsobu výchovy demokratickým. Cílem této metody je sblížení oficiálních norem a pravidel školy s myšlením a chápáním žáků. Žáci pak chápou normy oficiální jako správné a nedochází k rozporu.

„Demokratické vedení třídy se opírá o pět principů komunity:

- aktivní podíl členů komunity na plnění cílů
- vytvoření oboustranné komunikace
- zvýšení rovnoprávnosti v rozhodování
- zodpovědnost ke komunitě
- zážitkové učení“³²

Pro správné a účinné zavedení metody je potřeba pochopit jednotlivé body komunitního principu.

Aktivní podíl žáků na plnění cílů znamená v praxi, že žáci se stávají těmi, kdo provádí změny ve vztazích mezi sebou, přijímají zodpovědnost za dění v komunitě, mají svoje práva, ale i povinnosti.

Oboustrannou komunikaci chápeme jako komunikaci nejen mezi žáky, ale i mezi žáky a učiteli. Komunikace musí být rovnoprávná, bez ponížení a musí směřovat k lepšímu porozumění, usmíření a ke zlepšení vztahů.

Zvýšení rovnoprávnosti znamená, že věci týkající se třídy jsou diskutovány se všemi členy. Úkoly se řeší společně a na základě demokratických principů.

Zodpovědnost ke komunitě znamená, že se plní pravidla a úkoly, na kterých se komunita dohodla. Jedním z důležitých pravidel je i boj proti šikanování.

³¹ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Praha : Portál, s.r.o., 2001. str. 192, ISBN 80-7178-513-X.

³² KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Praha : Portál, s.r.o., 2001. str. 192-193, ISBN 80-7178-513-X.

Zážitkové učení (Rogers, 1998) znamená připravování vlastních programů a úkoly, než přebírání tzv. „hotových vědomostí“.

Komunita má svá vlastní pravidla a základem všeho je morálka, láska a soucit. Hlavním nositelem těchto hodnot musí být pedagog.

Bohužel i komunita může být smrtelně ohrožena a to několika faktory:

- pedagogové nepřijali principy a pravidla komunita, požadují je jen o žáků
- rivalita mezi pedagogy
- v komunitě chybí pevný morální základ

Každá komunita má vyměřený čas své existence. Např. komunita na ZŠ 9 let (nebo 5 a 4 let podle stupňů vzdělávání), na SŠ nebo SOU 3 – 4 roky opět dle studijního programu. Zánik komunity může být způsoben vznikem hierarchicko – autoritativního systému. Jedná se o svrchovanou moc pedagogů, chybná rozhodnutí. Druhou příčinou zániku je přesun do byrokratického systému. To znamená, že se skupina odkloní od cíle a dochází mnohdy jen k přežívání ve škole.

4. Prevence na SOU a SOŠ, SČMSD, Žatec, s.r.o.

4.1 Presentace školy a poskytovaných učebních a studijních programů

Škola, ve které učím, se nachází v Ústeckém regionu, ve městě Žatci. Jedná se o soukromou střední školu a učiliště Českomoravských spotřebních družstev. SOU a SOŠ, SČMSD, Žatec s.r.o. Nabízí možnost denního tříletého studia na učebním oboru kuchař – číšník, maturitní čtyřleté denní studium oboru hotelnictví a turismus, management obchodu a služeb a také oboru gastronomie. Dále také škola nabízí dvouleté denní nástavbové studium oboru obchod a podnikání ukončené maturitní zkouškou. Pro zaměstnané s výučním listem v oboru kuchař – číšník poskytuje také tříleté kombinované studium ukončené maturitní zkouškou.

Ve školním roce 2009/2010 navštěvovalo naší školu 320 žáků, což je nejnižší počet žáků během posledních 10 let. Tento počet souvisí jistě také s demografickým poklesem porodnosti začátkem a v první polovině 90. let minulého století.

Dalším ovlivňujícím faktorem je také konkurence středních škol v našem městě a blízkém okolí. V blízkém okolí, tím myslím dostupnost do 20 km jsou další 3 školy stejného zaměření jako škola, ve které pracuji. Dvě z těchto škol jsou školy státní a jedna soukromá.

Během posledních pěti let ubývá zájmu o studium učebního oboru kuchař-číšník, což je ale obecně trendem současné společnosti. Naopak vzrostl zájem o maturitní studium. Vzhledem k tomu, že se snižuje počet zájemců o studium

nabízených oborů, tak jsou přijímáni žáci, u kterých můžeme očekávat problémové chování.

Škola se nachází v historickém jádru středověkého husitského města Žatce na malebném prostoru Hošťálkova náměstí v blízkosti monumentálního děkanského kostela. Ke škole patří dvě budovy, ve kterých se nacházejí učebny, odborné učebny, kabinety, kanceláře, sociální zařízení, šatny a dvě cvičné kuchyně. Bohužel velkou nevýhodou je, že z jedné do druhé budovy se musí přecházet přes ulici. To také ztěžuje kontrolu žáků během přestávek a jejich přechodů z jedné budovy do druhé. Z důvodu lepší kontroly a ochrany žáků byly posíleny dozory pedagogů na obou budovách.

Žáci naší školy pocházejí z různých sociálních poměrů. I když jsme soukromá škola, školné činí zhruba 9.000,- Kč za jeden školní rok na učilišti a 11.000,- Kč na maturitním oboru. Nemůžu tedy říci, že školu navštěvují děti z rodin s nadprůměrnými příjmy či vyšší životní úrovní. Procentuelně vyjádřeno navštěvuje naši školu asi 30% žáků ze sociálně slabých poměrů, 60 % je z průměrných příjmových poměrů a zbývajících 10 % jsou žáci z rodin s vysokými příjmy. Tento přibližný procentuelní přehled jsem získala z údajů ve školní matrice. Vyjádření v procentech je pouze přibližné.

Studium je poměrně finančně náročné a to s ohledem na materiální odbornou vybavenost žáků. Od pracovních oděvů (kuchařské a číšnické oblečení), nákup pracovních sešitů, odborné exkurze, povinné lyžařské výcviky a cyklistické kurzy. Každoročně se řeší problém s finanční účastí na těchto povinných akcích. Jedná se především o žáky ze sociálně slabších poměrů. Mnohdy bývají tyto finanční problémy i aspektem sociálního vyloučení jednotlivce ve třídě, skupině či kolektivu. Na druhou stranu však škola umožňuje žákům s dobrým prospěchem účastnit se odborných praxí v Řecku, Itálii, Německu a také ve známých českých a moravských rekreačních letoviscích. Zde mají žáci možnost zajímavé odborné praxe, ale také dobrého

výdělku. Zájem o tyto praxe jeví především žáci, kteří nemají dostatek financí. Je to pro ně zajímavé jak po stránce finanční, ale i jako možnost rekreace. Mnohé z těchto dětí ještě nikdy nebyly v cizině nebo na dovolené. Tyto odborné praxe považují za dobrou motivaci ke studiu, umožňují vycestovat do zahraničí i těm dětem, které by se za jiných okolností do zahraničí nedostaly. Dále praxe poskytují vyšší odbornost a konkurenceschopnost našich žáků na trhu práce.

4.2 Problematika šikany na SOU a SOŠ, SČMSD, Žatec, s.r.o.

Během svého působení na škole jsem se setkala s různými formami a typy šikany. Většinou se jednalo o šikanu formou sociálního vyloučení. Tento typ šikany se vyskytoval v chlapeckém i dívčím kolektivu. Pro předcházení tomuto typu šikany jsme na škole na základě mého návrhu zavedli adaptační pobyty pro žáky prvních ročníků. O těchto adaptačních pobytech a práci s dynamikou třídy se budu podrobněji zmiňovat v následujících kapitolách.

Zcela určitě ze strany mé /jako metodika prevence/ i některých učitelů byla snaha o správné a úplné řešení problému šikany. Bohužel pedagogický sbor nebyl ani v jednom případě jednotný, mnozí tyto případy nepovažovali za šikanu, nýbrž jen v prvním případě “jako legraci” a v druhém případě “normální vztahy ve třídě”. Zde jsme narazili na problém nejednotnosti pedagogického sboru, což i odporuje zásadám, které máme uvedeny v Preventivním programu a také v bodech prevence a boje proti šikaně. U obou případů se jednalo o problematické třídní kolektivy, třídy byly plně obsazeny žáky, 30 žáků ve třídě. U obou tříd se řešily často problémy s OPL, záškoláctví a vyskytly se tam i problémy krádeží. K několika těmto závažným jevům byla přivolána Policie ČR. Situace v obou třídách byla velmi nepřehledná. Často na poradách zaznívaly i stížnosti na chování žáků ve třídě během vyučování. Jednalo se o hrubé a drzé chování k vyučujícím, ale i ke spolužákům. Velmi těžko se hledali hlavní aktéři narušování vyučování. Situace se stávala nepřehlednou. Mnozí z učitelů jsme apelovali na vedení školy, aby tyto třídy rozdělilo a tak vznikl prostor pro jednodušší orientaci ve třídě. Bohužel tento návrh byl zamítnut z finančních důvodů. Uvědomuji si, že již v počátku prvních negativních signálů jsme se měli na tyto dvě třídy více zaměřit. Problémem však je také skutečnost, že jako metodik prevence rizikových jevů bych měla mít vyčleněný prostor a čas na práci se třídami.

Tedy nejen s těmi, kde již nějaký problém vznikl, ale i se třídami, které fungují “zdravě”. Tento prostor však nemám. Mnohdy je problém najít vhodný nerušený prostor k rozhovoru.

Vzhledem k tomu, že na škole učím cizí jazyk a volná místa v rozvrhu téměř nenacházím, tak mám možnost /a to ještě velmi malou/ se třídami takto pracovat jednou za čas (řádově tak jednou za čtvrt roku). To považuji za naprosto nedostačující. Určitě vhodné by byly i mimoškolní aktivity, ať už formou společných tematických výletů nebo účasti na odborných aktivitách naší školy. I zde však narážím na problémy a to především z finančních důvodů. Nejsem s tímto stavem naprosto spokojená, ale snažím řešit alespoň to, co je v mých silách. Někdy se mi podaří během suplované hodiny se jednotlivým třídám více věnovat a máme tak možnost se dostat k problémům šikany a ostatních rizikových jevů.

Uvádím tedy dva příběhy šikany na naší škole, které se udály v časovém horizontu osmi let:

V případě prvního šikanování se jednalo o fyzickou a dlouhodobou šikanu. Obětí byl chlapec, který vykazoval některé charakteristické rysy oběti. Byl tichý, nemluvný, neúčastnil se aktivit třídy, lišil se i stylem oblékání (tím myslím, že nebyl podle třídy moderní, ale byl vždy upravený a čistý). Šikanování vyvrcholilo a skupinka tří agresorů o přestávce chlapce fyzicky napadala (pohlavkování, bití pomocí plastové lahve na pití), slovně urážela a jeden z agresorů vše natáčel na mobilní telefon. Celá záležitost vešla ve známost díky dívkám z této třídy, které již nemohly tomuto přihlížet a oznámily šikanu mně, mojí kolegyni a vedení školy. Šikana se začala prošetřovat, vyšetřování bylo zdlouhavé, ale vesměs se výpovědi svědků shodovaly. Matce oběti byla věc oznámena a dohodly jsme se, že chlapec - oběť zatím zůstane doma, aby nedocházelo k zastrašování agresory. Celé to bylo komplikovanější, neboť oběť i agresori dojížděly do školy z jiného města

stejným autobusovým spojem. Akteři šikany byli usvědčeni a bylo rozhodnuto, že agresori opustí školu. Do školy byli samozřejmě pozváni i rodiče agresorů, se kterými jsme se dohodli na tom, že žáci opustí školu. Rodičům bylo také doporučeno, aby jejich děti - agresori, navštívili odborníka, buď v Pedagogicko psychologické poradně nebo psychologa. Nabídli jsme rodičům, že schůzky zprostředkujeme, neboť s PPP Žatec dlouhodobě spolupracujeme. Rodiče nabídku nepřijali, naopak se cítili velmi dotčeni. Rodiče agresorů sice s námi komunikovali, ale nebyli schopni přijmout fakt, že jejich dítě bylo aktérem šikany.

Jestliže po usnesení výchovné komise jsme se sjednotili v názoru, že agresori opustí školu, byla pro mě následující rok šokující zpráva o znovu přijetí agresorů ke studiu na naší škole. Vzhledem k závažnému typu šikany neměli být agresori podle mého názoru znovu přijati ke studiu. V současné době dva z agresorů na škole již nestudují opět vzhledem k neprospěchu a záškoláctví. Pouze jeden z nich na škole ukončuje studium na učebním oboru a nejsou s ním výchovné problémy. Uvědomuji si, že vzhledem k malé a krátké zkušenosti s řešením šikany jsme my pedagogičtí pracovníci v tomto případě opomenuli větší soustředění se na práci se třídou.

Zde uvádím, co jsme dle mého názoru v případě řešení šikany udělali správně a co se nám nepodařilo. Bohužel negativa převažují a to vzhledem ke skutečnostem, které uvádím na začátku této kapitoly.

Určitě správné a žádoucí je to, že jsme šikanu začali řešit a po shrnutí vyšetřování a výpovědí svědků se nám podařilo určit a usvědčit aktéry šikany. Správné bylo také rozhodnutí, aby chlapec – oběť zůstal během vyšetřování doma a nebyl vystaven tlaku okolí.

Jako negativní hodnotím rozhodnutí vedení školy o znovu přijetí hlavních aktérů šikany ke studiu na naší škole, i když jsme je předtím za toto vyloučili.

Důvod znovupřijetí – finanční otázka (dotace na žáky a placené školné). Se třídou se mělo pracovat již od začátku, kdy vykazovala náznaky rizikového chování. V průběhu šetření šikany se mělo pracovat s odborníky Pedagogicko psychologické poradny – jednalo se o závažnou formu šikany (nebylo povoleno přizvání pracovníků PPP ze strany vedení školy). Velmi negativně hodnotím zlehčující postoj některých pedagogických pracovníků a nejednotnost pedagogického sboru. Také si myslím, že je na škodu, že rodiče aktérů nevyužili možnost navštívit PPP Žatec nebo psychologa, kterého jsem byla schopna zajistit.

Druhý případ se stal v mé třídě na učebním oboru kuchař - číšník. Bylo to v začátcích mé pedagogické praxe a byla jsem třídní učitelkou v převážně chlapecké třídě.

Jeden z chlapců byl silnější postavy, ale jinak se z kolektivu nevymyká. Tím myslím stylem oblékání, poslechem rockové hudby, bavil se ostatními chlapci. Problém nastal až při hodinách tělesné výchovy. Po prvních hodinách tělesné výchovy přestal na tělocvik úplně chodit. Samozřejmě tyto absence byly neomluvené, neboť jsem zatím netušila, co se děje. Až když v pololetí díky počtu neomluvených hodin hrozila snížená známka z chování, vyšel problém najevo. Chlapec trpěl posměšky kvůli své postavě, tyto posměšky a ústrky se stupňovaly i díky tomu, že měl problémy se cvičením. Nešly mu kotouly, cvičení na hrazdě, neuměl hrát fotbal. Problém se stupňoval, pozvala jsem jako třídní učitelka do školy rodiče, snažila jsem se řešit problém s učitelem tělesné výchovy. Kolega mi potvrdil, že chlapec je opravdu během tělesné výchovy vystaven „občasným“ posměškům, ale není to prý nic neobvyklého. Rodiče chlapce navštívili spolu se synem psychologa a dětského lékaře, který mu vystavil uvolnění z tělocviku. Bohužel vyloučení z třídního kolektivu bylo zřejmé až do konce vyučení.

V té době jsem neměla možnost jiným způsobem zakročit a případ řešit. A to především díky postoji tehdejšího vedení školy, které nechtělo tento případ šikany (ani jiné případy) řešit. Snažila jsem se alespoň kladně působit na třídu, na vztahy mezi žáky v této třídě, posilovat u žáků toleranci. Bylo to ale velmi obtížné, vztahy v této třídě byly velmi silně a patologicky narušeny. Ve třídě se objevila nejen šikana tohoto chlapce, ale i konzumace a distribuce OPL, projevy rasismu a intolerance k ostatním žákům.

Zde je vidět, jak těžké je bojovat a řešit negativní jevy bez podpory a spolupráce ostatních kolegů. Základním prvkem prevence rizikových jevů na školách je týmová spolupráce pedagogických pracovníků!

U obou případů šikanování nacházím jeden zásadní problém a to je pozdní odhalení šikany, to znamená, že šikana v době „provalení se“ byla už rozvinutá. Důležité je včasné zachycení signálů. Proto je třeba do budoucna se více zaměřit na práci se třídou a sledování klimatu ve třídě.

V rámci prevence zajišťuji vzdělávání všech pedagogických pracovníků formou odborných kurzů, školení a přednášek. Mezi odborné vzdělávání patří např. přednášky na zaměřené na problémy mládeže a rizikového chování. Přednášky pro učitele a pedagogické pracovníky jsou zaměřeny zejména na problémy šikany. Jde především o to, jak rozpoznat rozdíly mezi šikanou a pouhým škádlením. Učitelé se také na odborných seminářích seznamují se situacemi, kdy dochází ke konfliktním situacím ve vztahu učitel - žák a možnosti řešení těchto konfliktů. Další vzdělávání pedagogických pracovníků je zaměřeno na zvládání konfliktů ve třídě.

Pro žáky v rámci výuky zařazujeme výchovu ke zdravému životnímu stylu a to formou etické a právní výchovy. Pedagogové podporují u žáků rozvoj osobnosti a sociálního chování svým kladným přístupem během vyučování, ale i mimo vyučování ve volnočasových aktivitách (sportovní tréninky, adaptační pobyty, odborné exkurze). Vedení školy, pedagogové a program prevence

podporují využití volného času dětí a mládeže a to formou výchovně poznávacích zájezdů tuzemských i zahraničních včetně výměnných programů V NSR. Žáci se takto seznamují s jinými kulturami a zvyklostmi, čímž se podporuje tolerantní chování k lidem a jiným kulturám. Prevence na škole je také zaměřena na spolupráce s rodiči, poskytování základních poradenských služeb rodičům a veřejnosti, zajišťování odborných poradenských služeb žákům, rodičům a učitelům. Jako metodik prevence rizikových jevů se snažím o vytváření pozitivního sociálního klimatu školy, které je utvářeno na základě důvěry učitel – žák. Pro žáky zajišťuji odborné přednášky a semináře týkající šikany, kyberšikany a samozřejmě i ostatních rizikových jevů, jako je např. závislost na alkoholu a OPL, rasismus a politický extremismus.

4.3 Prevence šikany a ostatních rizikových jevů na SOU a SOŠ, SČMSD, Žatec, s.r.o.

Primární prevence na naší škole vychází z Preventivního programu zpracovaného metodikem prevence rizikových jevů.(viz příloha Preventivní program SOU a SOŠ, SČMSD, Žatec,s.r.o.) Mezi rizikové jevy spadá celá škála výchovných problémů, výchovných poruch a poruch chování, včetně zneužívání návykových látek. V rámci primární prevence se naše škola zaměřuje na aktivity ve všech oblastech prevence, mezi které patří:

- drogové závislosti, alkoholismus a kouření
- kriminalita a delikvence
- šikanování, vandalismus a násilné chování
- záškoláctví
- patologické hráčství (gambling)
- virtuální drogy (počítače,televize,video)
- xenofobie, rasismus, intolerance a antisemitismus

Cílem preventivního programu je předcházení šikany, snížení kriminality a delikvence žáků, prevence drogových závislostí včetně alkoholismu a kouření, vytváření studijního a pracovního prostředí a budování kladných mezilidských vztahů. Cílovými skupinami preventivního programu jsou žáci SOU a SOŠ Žatec, národnostní menšiny, žáci s handicapem a rovněž žáci ze sociálně znevýhodněných rodin.

Mezi hlavní aktivity naší školy v rámci primární prevence patří:

1) Vzdělávání školních metodiků a pedagogických pracovníků formou odborných kurzů, školení a přednášek. Na vzdělávání pedagogických pracovníků by měl být kladen velký důraz, neboť učitel svým postojem a

chováním formuje vztahy mezi žáky ve třídním kolektivu. Učitel svým mravním a příkladným chováním může velmi pozitivně formovat postoje a smýšlení žáků. Učitel neuplatňuje autokratický a direktivní přístup ve výchově a vzdělávání žáků. Výchova žáků je směřována k pozitivnímu myšlení a chápání sebe sama a svého okolí.

2) Mezi další aktivity minimálního preventivního programu naší školy patří výchova dětí a mládeže ke zdravému životnímu stylu a to formou podpory rozvoje osobnosti a sociálního chování, etické a právní výchovy zařazené do výchovy. Jedná se nejen o zařazení těchto priorit do preventivního programu, ale i do běžného vzdělávání a taktéž do volnočasových aktivit pořádaných naší školou. Funguje mezioborové zařazení výchovy ke zdravému životnímu stylu formou Školního vzdělávacího plánu, tzv. ŠVP.

V letošním roce byla na naší škole zřízena speciální fotbalová třída, kterou navštěvují žáci se zájmem o fotbal, ale také ostatní žáci. Budeme se snažit s touto třídou pracovat tak, abychom podpořili zdravé sociální vztahy mezi žáky navzájem. Sportovní vyžití žáků bude podporováno během vyučování a to formou posílených hodin tělesné výchovy, ale i pravidelným fotbalovým kroužkem ve volném čase. Snahou třídního učitele a celého pedagogického sboru bude utvoření zdravého třídního kolektivu, ve kterém se budou navzájem tolerovat sportovně nadaní žáci a žáci, kteří nebudou projevovat zvláštní zájem o sport. Žáci, kteří sami nesportují, mohou doprovázet své spolužáky na různých sportovních akcích pořádaných školou. Trávení společného času může do budoucna posílit jejich vzájemný vztah, popřípadě zájem o sport, třeba i pasivní formou a takovéto chování bude směřovat ke vzájemné toleranci a respektu.

3) V rámci volnočasových aktivit pořádáme každoročně výchovně poznávací zájezdy tuzemské i zahraniční. Jedná se především o cyklisticko – turistický po České republice a poznávací zájezd do zahraničí (Itálie, Španělsko, Francie). Oba typy zájezdů se snažíme přizpůsobit finančním možnostem žáků a jejich rodin. Dobrou zkušenost máme také s výměnným programem v NSR, který se již několik let může realizovat díky projektu TANDEM. Vzhledem k tomu, že pobyt je financován z projektu, je výměnný program dostupný i pro žáky ze sociálně znevýhodněných rodin. Formou těchto akcí se žáci seznamují s jinými kulturami a zvyklostmi. Tím také podporujeme u žáků tolerantní chování k lidem a kulturním zvyklostem. Žáci mají možnost se navzájem mezi sebou, ale i s vyučujícími poznávat i mimo školní vyučování. Takovéto sblížení je velice důležité i pro vyučování. Mám zkušenost, že přístup žáků k učitelům po proběhlé akci s dobrým výsledkem je velice pozitivní. To platí i naopak. Učitel má potom i možnost ovlivňovat pozitivně chování ve třídě, podporovat zdravé a kvalitní vztahy. To však vyžaduje přátelskou atmosféru, demokratické jednání a chování ve třídě. Samozřejmě musí být stanovena jasná pravidla, viz. komunitní pravidla v kapitole Prevence.

Vzhledem k tomu, že jsme odborná škola se zaměřením na gastronomii, nabízíme našim žákům barmanský kurz, kurz vyřezávání ovoce, aranžérský kroužek. Tyto aktivity pomohou žákům zvýšit a doplnit profesní kvalifikaci a umožnit uplatnění na trhu práce. Dále nabízíme žákům sportovní kroužek, který přispívá k posílení fyzického zdraví a podporuje zdravý životní styl.

4) Nedílnou součástí prevence šikany a ostatních rizikových jevů je spolupráce s rodiči. Metodik prevence rizikových jevů poskytuje základní poradenské služby rodičům a žákům na škole, popřípadě zajišťuje poradenské

služby specializovaných poradenských a preventivních zařízení pro žáky, rodiče a učitele.

Základním krokem prevence šikany je spolupráce se všemi rodiči. Naše škola se snaží být v kontaktu se všemi rodiči a snažíme se informovat o problému šikany formou besed a přednášek, většinou v rámci rodičovských schůzek. Rodičům jsou poskytnuty adresy a kontakty na instituce, které se problematikou šikanování zabývají. Na webových stránkách školy a na nástěnce metodika prevence rizikových jevů jsou k dispozici postupy, jak naše škola řeší boj proti šikaně a její následné řešení (viz příloha). Na škole funguje, jak už jsem zmiňovala v kapitole Prevence Schránka důvěry, která je umístěna na chodbě školy a také email, kam mohou žáci psát své případné problémy. Větší ohlas a dobrou zkušenost máme spíše se Schránkou důvěry, která je umístěna na chodbě. Tato schránka je pravidelně po dvou dnech otevírána a již prostřednictvím této schránky jsme byli informováni o šikaně, která se děla v jedné třídě.

Škola se snaží zaangažovat rodiče na dění školy, ať jsou to třídní schůzky, školní akce včetně lyžařských zájezdů a maturitních plesů. Je také důležité požádat rodiče o pomoc a podporu. Nabízí se několik možností podle Stanislava Bendla, jak zapojit rodiče do spolupráce:³³

- „příjemné prostředí, které naznačuje, že jsou rodiče vítáni; např. uvítací nástěnka
- informovanost rodičů o tom, co škola dělá v oblasti šikanování
- informovanost o možnosti spolupráce s psychology, PPP, sociálními pracovníky

³³ BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha : ISV nakladatelství, 2008. str. 162-163, ISBN 80-86642-08-9.

- informace o šikaně, doporučení rodičům, aby dětem vysvětlili, že se vyplatí šikanu oznámit
- je důležité dítěti naslouchat a podporovat jej, když si bude stěžovat na šikanování
- informovat školu v případě šikany
- informovat rodiče o možnostech obranné strategie
- upozornit na varovné příznaky
- důraz na pomoc všem dětem
- jaký by byl postup, pokud jejich dítě by bylo aktérem šikany“

Naše škola tohoto modelu využívá, vždy se snažíme spolupracovat s rodiči a s žáky. Dáváme důraz na pomoc všem žákům. Na třídních schůzkách informujeme rodiče o možnostech prevence šikany.

Pokud již dojde k šikaně, nabídneme okamžitou pomoc a ujistíme o zájmu ze strany školy a vedení šikanu řešit. Následně vypracujeme společný program. Snažíme se o zapojení rodičů útočníka, to znamená vedeme rodiče ke spolupráci při řešení problému, nevyvoláváme pocit, aby se cítili ohroženi. Doporučujeme rodičům šikanovaného dítěte, aby v něm vzbudili zájem o rozvíjení sebedůvěry a sebevědomí.

Školy a školská zařízení Ústeckého kraje se ve školním roce 2009/2010 měly možnost zapojit do projektu „Specifická primární prevence v Ústeckém kraji“. V rámci prevence šikany naše škola letos získala finanční podporu z tohoto krajského dotačního programu. Projekt byl podpořen ve výši 16.000,- Kč. Cílem projektu je odborné vzdělávání pedagogů a pedagogických pracovníků formou akreditovaných školení a seminářů Ministerstva školství a tělovýchovy a dlouhodobá práce se žáky a třídním kolektivem. Projekt zpracovaný naší školou směřuje k tomu, aby práce se třídou a kolektivem navazovala na adaptační pobyty, které napomáhají k prevenci šikany. Náplní

projektů na naší škole je odborné vzdělávání pedagogických pracovníků a to formou přednášky na téma „Problémy dospívající mládeže“. Přednáška v rámci tohoto projektu nebyla zaměřena na šikanu, ale na problémy mládeže se zneužíváním drog. Byly představeny možnosti léčby a následné péče o mládež, která je závislá na drogách. Pro metodika prevence byl zařazen do vzdělávání seminář na téma Minimalizace šikany na školách a zpracování Preventivního programu.

Pro žáky byla také připravena návštěva Židovského muzea. Žáci tak měli možnost poznat odlišnou kulturu a zvyky Židovského národa. Projekt a jeho realizace napomáhají k včasnému odhalení rizikového chování a k stimulaci postojů jedinců pozitivním směrem, neboť žáci mají možnost se poznat i mimo vyučování a školu. Učitele a pedagogičtí pracovníci mají díky projektu možnost získat nové informace a poznatky z oblasti prevence a rizikového chování žáků.

Velmi důležité je také příznivé ovlivňování negativního chování agresorů. Projekt je zaměřen nejen na žáky prvních ročníků, u nichž se formuje dynamika třídního kolektivu, ale i na ostatní žáky školy, kteří mají ve svých třídách již vytvořené určité klima. Nejrizikovější skupinou jsou žáci učiliště. Tito žáci mnohdy pocházejí ze sociálně slabých a znevýhodněných rodin, nemají možnost mimoškolních aktivit a často je narušena komunikace s okolím.

Po zkušenostech s již proběhlými adaptačními pobyty jsme zjistili, že mnozí žáci nemají možnost jezdit s rodiči na dovolenou, letní tábory či provozovat sportovní aktivity. Pro hodně z nich je i adaptační pobyt finančně náročný.

Projekt je realizován v návaznosti na adaptační pobyty a s následnou prací se třídou. Během adaptačního pobytu žáků prvních ročníků se vytipují rizikové skupiny, které budou zapojeny do následné a poradenské péče metodika

prevence rizikových jevů, popřípadě odborníků zabývajících se rizikovou mládeží.

Cílem dlouhodobé práce se skupinou je snaha o zapojení žáků ze stávajících prvních ročníků do prevence šikany na naší škole. Chtěli bychom na základě projektu tyto vybrané žáky proškolit jako koordinátory volnočasových aktivit v rámci prevence šikany, závislostí a práce se skupinou. Tito žáci se nadále zúčastní nejen adaptačního pobytu, který se bude konat v září ve školním roce 2011/2012, ale i následné spolupráce se třídami v rámci školních i mimoškolních aktivit v následujících měsících. Bude se jednat o aktivity spojené s přípravou na profesní odbornost žáků, jako je například barmanský kurz, kurz vyřezávání ovoce, aranžérský kurz, turistika a sportovní kroužek. Žáci budou mít možnost účastnit se rautů firem nebo institucí, pomáhat dětem v Dětských domovech formou kurzů vaření nebo techniky obsluhy. Sportovně nadaní žáci mají možnost účastnit se od letošního školního roku 2010/2011 pravidelných fotbalových tréninků. Naší snahou je ale také zařazení méně sportovně nadaných žáků mezi tuto skupinu sportovců a tak upevnit pozitivní vztahy ve třídě a začlenit všechny žáky do běžného žakovského kolektivu.

V průběhu celého projektu budou i nadále realizovány odborné přednášky a semináře pro žáky zaměřené na šikanu, ale i na rizikové jevy jako je sexuální zneužívání, kyberšikana, gamblerství a trestná činnost dětí a mládeže. Cílem těchto seminářů je zdůraznění nežádoucích dopadů rizikových jevů na mladistvé a společnost. Efektivita projektu bude hodnocena ve spolupráci metodika prevence rizikových jevů s žáky a pedagogickými pracovníky. Hodnocení bude probíhat formou pozorování, monitoringu rizikových skupin, záznamy z pohovorů. Rozhovory budou nejen s rizikovými žáky, ale i s třídním kolektivem. Informace o efektivitě realizovaného projektu budou zjišťovány pomocí výzkumu otevřených a uzavřených dotazníků.

4.4 Adaptační pobyty na SOU a SOŠ, SČMSD, Žatec, s.r.o.

Za důležitý prvek prevence šikany považují adaptační pobyty nastupujících prvních ročníků. Cílem těchto adaptačních pobytů je nejen utváření pozitivních a pevnějších vztahů žáků s třídními učiteli a také usnadnění přechodu na jiný stupeň školy, ale především nastavení „zdravého klimatu“. Adaptační kurzy mohou také objevit zárodky nežádoucích jevů jako je začínající šikana, násilí, rasismus a zneužívání omamných a psychotropních látek. Pokud se tyto rizikové jevy ukáží v zárodku a včas, je naděje na úspěšné řešení mnohem větší, než pokud by byly odhaleny později.

Žáci mají také možnost se poznat jinak než v třídním kolektivu a tak lze předcházet šikaně a šikanování. Mají možnost společně podnikat turistiku, sportovat nebo hrát společenské hry. Žáci se během adaptačního pobytu seznamují s formou studia na střední škole nebo učilišti, jsou seznámeni s možnostmi volnočasových aktivit, kroužků, odborných praxí, lyžařských výcviků či třídních výletů, které škola nabízí. Tyto informace získávají žáci během pobytu od svých třídních učitelů a metodika prevence rizikových jevů formou besedy.

Adaptační pobyt realizujeme v průběhu dvou dnů, avšak za ideální považují alespoň třídní adaptační kurz. Naše možnosti jsou však omezené a to zejména z důvodu finančních a také časových. Adaptační pobyty se konají již třetím rokem vždy druhý a třetí den školní docházky. Adaptačních pobytů se poslední dva roky účastní všechny první ročníky naší školy, což jsou v podstatě dvě nebo maximálně tři třídy. I u nás se projevují nízké populační ročníky, máme stále méně žáků a otvíráme méně tříd. První adaptační pobyt, který se konal v roce 2008 byl pilotní a zúčastnil se ho pouze jeden první ročník (24 žáků).

Každá třída je doprovázena na adaptačním kurzu svým třídním učitelem a mnou, metodikem prevence rizikových jevů. Lokalitu konání adaptačního kurzu vybíráme na základě dopravní dostupnosti a finančních možností našich žáků. V ceně je skupinová jízdenka, ubytování a strava.

První adaptační pobyt se konal v září 2008 na Horním Hradě u Klášterce nad Ohří. Hrad se nachází v malebné krajině Krušných hor.

Jelikož to byl první pobyt pořádaný naší školou měl různé, především organizační nedostatky. Problém nastal již při dopravě, museli jsme dvakrát přestupovat poměrně s malými časy na přestup.

Další problém vyvstal s ubytováním, které neodpovídalo předem dohodnutým požadavkům. Hrad totiž byl původně zříceninou, ale byl zakoupen manželským párem (fandové historie a záchrany památek) a prochází velkou rekonstrukcí. Hrad je také znám díky putování Hrocha po Čechách, podpora památek a kultury dětem a mládeži. Veškeré práce jsou prováděny svépomocí, státní dotace jsou minimální. Proto takové strohé ubytování. Další organizační problém, který nastal, bylo stravování. Žáci byli upozorněni, že si s sebou musí vzít na dva dny dostatek potravin a pití. To sice žáci akceptovali, ale přesto jim chybělo dle jejich ohlasů teplé jídlo. Žáci se také stěžovali na nocleh, který odpovídal spíše skautskému pobytu. Spalo se ve spacích pytlech a na matracích. Toalety byly mimo hrad a ubytování, jednalo se pouze o tzv. mobilní toalety. Problémy s ubytováním a sociálním zařízením měla především děvčata. Chlapcům se tyto podmínky jevily jako zajímavé a dobrodružné. Ubytování a stravování se v dalších adaptačních pobytech musí s ohledem na požadavky dívek řešit jiným způsobem. Program tohoto adaptačního pobytu byl přizpůsoben omezeným podmínkám a možnostem.

Adaptační pobyt byl oficiálně zahájen metodikem prevence a třídním učitelem a prvním tématem bylo vzájemné seznamování. Mnohé děti měly možnost se seznámit již cestou na hrad, ale během sezení jsme si také říkali,

odkud kdo pochází, proč si zvolil tento typ školy, jaké má kdo zájmy a koníčky. Hovořili jsme také formou diskuze o negativních jevech, jako je např. šikana, užívání omamných a psychotropních látek, intolerance a rasismus. Odpolední program byl zaměřen na míčové hry, ale měli jsme omezené možnosti vzhledem k prostoru hradního nádvoří. Večerní program se skládal ze zajímavé prohlídky hradu a později táborovým ohněm.

Druhý den pobytu jsme měli naplánovanou malou brigádu v podhradí a v odpoledních hodinách zpět odjezd domů.

Během tohoto adaptačního pobytu byly odhaleny možné zárodky šikany. Jednalo se o dívku, která se stranila kolektivu. Všimli jsme si s kolegou, že děvčata a chlapci se s ní nebaví a nesnaží se ji zapojit do kolektivu. Okamžitě jsme reagovali a požádali skupinku děvčat, aby dotyčnou dívku vzala mezi sebe. Děvčata byla velmi vstřícná a pomohla dívce alespoň trochu ostych překonat. Chlapci byli spíše lhostejní, ale neprojevovali se u nich žádné negativní postoje k této dívce. Po celou dobu pobytu jsme s kolegou věnovali zvýšenou pozornost celé třídě. Dbali jsem na zapojení dívky do aktivit třídy, což se nám podařilo.

Vzhledem k tomu, že tento negativní jev byl včas odhalen, nedocházelo k žádné fyzické ani psychické šikaně. Třída byla sledována, častěji se účastnila setkání v rámci prevence, žáci vyplňovali anonymní dotazníky týkající se šikany a vztahů ve třídě (první rok jsem v této třídě učila, takže mnohdy jsme na témata týkající se rizikového chování odbočili v rámci vyučování). Situace se také trochu změnila v následujících dvou letech, kdy třída byla rozdělena na dvě třídy, přišli a přestoupili noví žáci. Dívka v současné době navštěvuje třetí ročník bez náznaků šikany.

Náročnost prvního adaptačního pobytu nevyhovovala žákům a to především z důvodu vyšší fyzické náročnosti. Výhodou fyzicky a organizačně náročnějšího pobytu je větší možnost odhalení šikany právě díky extrémním

podmínkám, ve kterých se žáci více emočně projeví. Přes veškerá organizační úskalí a těžkosti byl záměr a cíl pobytu splněn.

Při plánování následujícího adaptačního pobytu jsem se více soustředila na organizační záležitosti. Náročnost prvního pobytu přináší mnohá rizika a může vzniknout i nepříznivá atmosféra mezi žáky. Mezi možná rizika patří i zodpovědnost pedagogů za žáky a hladký průběh pobytu. Vzhledem k tomu, že na adaptační pobyt se třídou jezdí jako pedagogický dozor jen metodik prevence a třídní učitel, musí být zajištěn takový areál s ubytováním, aby dozor nad žáky byl usnadněn.

Druhý adaptační pobyt byl realizován v září 2009 v chatové osadě v Jesenicích u Rakovníka. Při plánování tohoto adaptačního pobytu jsem se soustředila i na důkladnější organizaci a to i vzhledem k většímu počtu zúčastněných žáků a možnosti výskytu šikany. V září 2009 byly otevřeny čtyři třídy prvních ročníků, tři třídy čtyřletého studia s maturitou a jeden ročník učebního oboru kuchař – číšník. Pobyt byl vzhledem k počtu prvních ročníků rozdělen do dvou turnusů.

Provozovatel areálu je vybaven pro pobyty dětí, letní tábory a také adaptační pobyty. Bylo zajištěno celodenní stravování, oběd – večeře – snídaně.

Ubytování bylo zajištěno v chatkách pro 8 lidí. Každá chatka měla sociální zařízení a sprchu. Stravování bylo zajištěno v hlavní budově, kde byla také k dispozici společenská místnost.

Dopoledne bylo věnováno vzájemnému seznamování se, dále pak diskusi o negativních jevech, se kterými se mohli žáci setkat při docházce na základní škole a při nástupu na střední školu a učiliště. Diskuze byla zaměřena na šikanu, na užívání omamných a psychotropních látek, na kyberšikanu a nebezpečí internetu, ale i na jiné závislosti jako je gamblerství nebo

alkoholismus. Na závěr žáci vyplnili krátký dotazník, který obsahoval otázky typu: zda se žáci setkali se šikanou, pokud ano, jak byla tato situace řešena, komu se svěřili, zda byli přímou či nepřímou obětí šikany apod. Žáci byli rozděleni do dvou skupin. Skupina, která se právě neúčastnila setkání, měla možnost se věnovat pod dozorem ostatních pedagogů míčovým hrám.

Odpoledne bylo věnováno turistice, neboť oblast se nachází v přírodní chráněné oblasti. Večer byl věnován táborovému ohni a zábavě. Tento pobyt se po stránce organizační zdařil mnohem lépe a odezva ze strany žáků byla pozitivní.

V letošním roce se opět realizoval adaptační pobyt pro žáky prvních ročníků. Ubytování bylo zajištěno v chatové osadě a kempu v Jesenici u Rakovníka.

V letošním školním roce 2010/2011 se k nám přihlásilo pouze 42 žáků do prvních ročníků, což jsou dva první ročníky. Zhruba polovinu z tohoto počtu tvoří žáci učebního oboru kuchař – číšník a zbytek jsou žáci maturitního oboru. Do letošního roku jsme měli na škole tři maturitní obory, hotelnictví a turismus, management a gastronomie. Každý tento obor měl vlastní třídu, ale bohužel letos jsme tyto obory nenaplnili a tak rozhodnutím ředitelky školy se spojily obory v jednu třídu. To znamená, že předměty, které mají společné se učí spolu a na odborné se třída dělí, respektive třetí.

Takže díky této situaci se utvořily pouze dva první ročníky a adaptační pobyt se konal opět ve dvou dnech. Dopravu, ubytování a stravné se mi podařilo zachovat ve stejné finanční částce jako v loňském roce. Program adaptačního pobytu byl zahájen vzájemným seznamováním se a pak pokračoval přednáškou o rizikových jevech, především o šikaně. Žáci o šikaně věděli mnohé už ze základní školy, neboť absolvovali různé přednášky a semináře. Během diskuze jsme hovořili

o nebezpečí a dopadu šikany na psychiku jedince a bylo zmíněno také téma kyberšikany a šikany na sociálních sítích na internetu, především na facebooku. Mnozí z žáků ochotně vyprávěli, že právě se šikanou na zmiňovaném facebooku se setkali, to jest mimo vyučování, doma. Byli to především nadávky, urážení týkající se vzhledu, barvy pleti apod. Většinou si dotyčný (oběť) musel změnit profil nebo z této sociální sítě se odhlásit, vymazat. Ptala jsem se, zda někoho z nich napadlo tuto věc ohlásit, buď rodičům, ve škole nebo i policii. Bohužel tyto případy šikany po internetu žáci nikomu nehlásili, mnozí z nich možná i ze strachu z rodičů, protože jim rodiče zakázali se registrovat na tyto sociální sítě. Řekli jsme si také i o dalším nebezpečí internetu, tedy nejen šikana, ale i nebezpečí sexuálního zneužívání a projevy extremismu. Žáci poměrně dost otevřeně hovořili o svých zážitcích a zkušenostech se šikanou na základní škole.

Odpoledne byla třída rozdělena na dvě skupiny. Zájemci o fotbal se věnovali sportu na hřišti a ostatní šli na vycházku po vyznačené turistické trase. Večer byl věnován společenským hrám, které však nebyly zaměřeny na soutěživost mezi žáky, ale spíše podporovaly toleranci a vnímavost.

Zavedením adaptačních pobytů se snažíme o včasnou prevenci rizikových jevů a to především šikany u nastupujících prvních ročníků. Ohlasy žáků na adaptační pobyty jsou vesměs velmi pozitivní, žáci své názory mohou vyjádřit v anonymních dotaznících poskytnutých metodikem prevence rizikových jevů. S chováním žáků během již uskutečněných adaptačních pobytů nebyly žádné větší problémy. Všechny adaptační pobyty se obešly bez kázeňských prohřešků.

Adaptační pobyt pomůže vnímavým učitelům odkrýt zárodky šikany či nezdravé klima v třídním kolektivu tak, jak se nám podařilo odhalit šikanu v případě prvního adaptačního pobytu. Důležité je i nadále po skončení adaptačního pobytu pracovat se třídou i jednotlivci, což se nám někdy nedaří

tak, jak by mělo. Na překážce jsou především faktory časové a finanční, problémy s prostorem pro volnočasové aktivity. Časovým faktorem myslím to, že na práci s žáky mám týdně tak v průměru dvě hodiny, které nejsou však přesně vyhrazené, protože na škole vyučuji další tři předměty.

Adaptační pobyty se konají z finančních důvodů pouze dva dny, což je dle mého názoru nedostačující. Optimální by byly tři dny. Žáci i učitelé by měli větší možnost se navzájem poznat. Zároveň jsou dnes nabízeny pořadateli a majiteli středisek i mnohem větší možnosti sportovního a vzdělávacího vyžití. Ovšem tyto nabídky vycházejí mnohem finančně náročněji (řádově 1.500 – 2.000,- Kč za program a ubytování bez dopravy) než náš stávající program. Proto volíme finančně méně náročnou variantu.

Do adaptačního pobytu na školní rok 2011/2012 plánuji také zařazení zdravotní výchovy. Je důležité, aby žáci uměli v případě nouze poskytnout první pomoc. Tento fakt byl v poslední době například na naší škole opomíjený a myslím si, že je potřeba žáky náležitě v oblasti zdravotní výchovy proškolit. Poskytnutí první pomoci jinému člověku je také projevem tolerance a respektu k ostatním lidem. Provozovatel objektu, kam již druhým rokem na adaptační pobyty jezdíme, nám nabídl proškolení zdravotní výchovy formou semináře a pak i možnost praktického výcviku v terénu.

O konání adaptačních pobytů jsou žáci, jejich rodiče a samozřejmě širší veřejnost informováni na webových stránkách naší školy, v létacích vydávaných u příležitosti každoročního Dne otevřených dveří a během náborů na základních školách v Lounském okrese. Průběh a hodnocení adaptačního pobytu každoročně zpracovávám a je uložený ve třech souborech, dvakrát u vedení školy a jednou u mně – metodika prevence rizikových jevů.

Ohlasy na konání adaptačního programu jsou zjišťovány pomocí dotazníků, které jsou po proběhlém adaptačním pobytu rozdány mezi žáky a posléze vyhodnoceny metodikem prevence rizikových jevů. Ohlasy jsou

z 90% pozitivní, žáci konání adaptačních hodnotí velmi dobře a požadují v průběhu studia konání podobných akcí. Toto zjištění je pro nás přínosem a inspiruje nás k tomu, abychom i přes finanční a časové nedostatky podporovali konání těchto pobytů a dalších akcí, výletů a poznávacích zájezdů.

5. Diskuze

Všechny školy včetně naší školy SOU a SOŠ, SČMSD, Žatec, s.r.o. mají ve svých preventivních a primárních programech jasné postupy, body a hesla, ve kterých vymezují základní kroky boje a prevence proti šikaně, ale také proti ostatním rizikovým jevům, se kterými se dnešní mládež setkává. Mezi tyto jevy patří šikana, zneužívání omamných a psychotropních látek, kyberšikana, sexuální zneužívání mladistvých, rasismus, politický extremismus a xenofobie. Většina těchto negativních jevů souvisí také se soudobou společností. Mnohdy rodiče jsou zaneprázdněni prací, doba požaduje vysoké pracovní nasazení a tak na děti nám nezbude čas. Rodiče dětem zaplatí zájmové kroužky, poskytnou peníze na vyžití ve volném čase, ale jaksi se vytrácí čas jen tak si spolu povídat. Na druhé straně tu jsou děti z rodin, které jsou sociálně slabé, zde naopak peníze chybí a děti tak nějak stojí na okraji společnosti jejich vrstevníků. Setkávají se pak s problémy ve školách, nemohou se účastnit společných akcí jako jsou lyžařské kurzy, ale i obyčejné školní výlety na konci roku.

Škola má také svůj dluh. Snažíme se tzv. nahustit do žáků co nejvíce informací a vědomostí, podléháme tlaku z Ministerstva školství, děláme Školní vzdělávací plány a někdy zapomínáme na to, že si děti a mládež potřebují jen tak povídat. Když se mi v hodině podaří najít nějaké zajímavé téma ze života, jsem udivena, jak žáci dokáží zajímavě vyprávět a jaké mají názory na svět a společnost.

Mělo by být ve škole naší prioritou naučit pozitivnímu myšlení a schopnosti vcítění se do situace druhého člověka. Vysvětleme žákům, že život se neskládá jen z příjemných zážitků a kolem nejsou jen dobří lidé. I z

nepříjemné životní zkušenosti se lze poučit, pokud pochopíme proč k ní došlo. Pokud budeme jako pedagogové dobrým příkladem, můžeme žákům ukázat, že moudrost není jen ve vzdělanosti, ale v nás a našem pohledu a mnohdy nadhledu na svět. Je v naší moci dětem ukázat, že štěstí nespočívá jen v penězích a drahých věcech, ale především ve schopnosti radovat se i z maličností, v lásce a porozumění a hlavně fyzickém a duševním zdraví. Mládež by měla umět aktivně využít svůj volný čas a na druhou stranu i umět relaxovat.

„Schopnost najít správný úhel pohledu na problémy, s nimiž se člověk potýká, pomáhá k dosažení potřebného nadhledu, pomáhajícího se duševně vyrovnat i se složitými a těžkými situacemi“.³⁴

Takovéto chování je nutné pěstovat v dětech již od útlého dětství. Pozitivní přístup není jen optimismus, spíše je to jakási vnitřní síla, která nám pomáhá překonávat pocit beznaděje a pasivitou s ní spojenou. Výchova k pozitivnímu smýšlení není určitě jednoduchá. Snáze se to daří u jedinců – extrovertů, hůře u introvertů – ti jsou více uzavřeni sami do sebe. Viktor. E. Frankl ve svém díle *Vůle ke smyslu* uvádí, že právě vůle ke smyslu patří k nejzávažnějším lidským zájmům.

„Hodnotám nemůžeme učit – hodnoty musíme žít“, říká Frankl³⁵.

V případě šikany se musíme snažit ve školách a školských zařízeních zabránit tomuto zlu. Ovšem to nejde bez kvalitní metodické výzbroje. Pedagogům a pedagogickým pracovníkům by mělo být poskytnuto kvalitní vzdělávání v oblasti prevence šikanování. Důležité je také postupovat jednotně nejen na úrovni jednotlivé školy, ale prosadit změny a postupy v rámci celého resortu školství. K tomu však školy potřebují aktivní pomoc a podporu

³⁴ *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence*. Praha : Free Teens Press, 2003. str. 172, ISBN 80-902898-3-5.

³⁵ *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence*. Praha : Free Teens Press, 2003. str. 177, ISBN 80-902898-3-5

ministerstva školství a krajských úřadů. Je nutné vybudovat fungující ochranu dětí a mládeže před týráním a šikanováním spolužáků. Prevence nám dává naději, že se nám podaří vytvořit pro děti a mládež klidné prostředí pro jejich vzdělávání a společné trávení volného času.

6. Závěr

Cílem mojí bakalářské práce bylo popsat a vyhodnotit prevenci na SOU a SOŠ, SČMSD, s.r.o. v Žatci. Poukazuji na body Preventivního programu, které se nám daří plnit, ale i na problémy, které se nám nepodařilo vyřešit zcela správně.

V teoretické části bakalářské práce jsem se věnovala šikaně ve školách jako obecnému pojmu. Pomocí odborné literatury vysvětluji pojem šikany, zásah proti šikaně a možná opatření. Samostatnou kapitolu věnuji prevenci šikany a fungování třídní komunity. Třídní komunita je důležitou součástí prevence šikany, neboť ve zdravém prostředí se nedaří rizikovým jevům mezi které šikana patří.

V praktické části bakalářské práce se věnuji problematice šikany na škole, kde učím a působím jako metodik prevence rizikových jevů. Za velmi důležité považuji konání adaptačních pobytů při přechodu žáků ze základních škol na učiliště a střední školy. Adaptační pobyty chápu jako významný krok v prevenci rizikových jevů a to zejména šikany. Prevenci šikany považuji za velmi důležitou pro vytvoření bezpečného školního klimatu.

V několika kapitolách upozorňuji na význam a důležitost vzdělávání pedagogických pracovníků. Vzdělávání pedagogických pracovníků je zásadním

prvkem následné teamové spolupráce při řešení rizikových jevů, ale také při tvorbě Preventivního programu. Preventivní program je nedílnou součástí prevence, je to soubor opatření jednotlivých škol zaměřených na předcházení nežádoucích jevů. Cíl mohu považovat za splněný vzhledem k tomu, že se snažíme prevenci šikany plnit na základě Preventivního programu naší školy. V bakalářské práci jsem zdůraznila a odůvodnila významné prvky prevence, které se nám daří plnit, ale i ty body, které se zatím nedaří řešit.

Seznam literatury

ANTIER, Ewise. *Agresivita dětí*. Praha : Portál, s.r.o., 2004, ISBN 80-7178-808-2.

BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha : ISV nakladatelství, ISBN 80-86642-08-9.

BUDINSKÁ, Martina; MŠMT, *Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2005 -2008*

GAJDOŠOVÁ, E.; HERÉNYIOVÁ, G. *Rozvíjení emoční inteligence žáků*. [s.l.] : Portál, 2006, ISBN 80-7367-111-8.

HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. Praha : Nakladatelství Budka, 1993, ISBN 80-901549-0-5.

KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Praha : Portál, s.r.o., 2001, ISBN 80-7178-513-X.

LANGER, Stanislav. *Mládež problémová*. Hradec Králové : Nakladatelství Kotva, 1994.

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Havlíčkův Brod : Grada Publishing, a.s., 2009, ISBN 978 -80 247 -2310-5

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha : Portál s.r.o., 2008, ISBN 978-80-7367-368-0.

MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce* , Praha : Portál, s.r.o., 2003, ISBN 80-7178-548-2.

PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. Praha : Portál, s.r.o., 1997, ISBN 80-7178-170-3.

PRŮCHA; WALTEROVÁ; MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál s.r.o., 1998, ISBN 80-7178-252-1.

ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. [s.l.] : Portál, 1995, ISBN 80-7178-049-9.

ŘÍČAN, Pavel; JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na šikanu*. [s.l.] : Grada Publishing, a.s., ISBN 978-80-247-2991-6.

ŘÍČAN, Pavel; JANOŠOVÁ, Pavlína. Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém. *Sborník příspěvků z konference Praha*. 19. březen 2009.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha : Portál, s.r.o., 2008, ISBN 80 -7367-414-9.

WRÓBEL, Alina. *Výchova a manipulace*. [s.l.] : Grada Publishing, a.s., 2008, ISBN 978-80-247-2337-2.

Rizikové chování dospívajících a jeho prevence. Praha : Free Teens Press, 2003, ISBN 80-902898-3-5.

Internetové zdroje:

Gutefrage.net [online]. [cit. 2011-03-14]. Ratgeber -Community. Dostupné z WWW: <<http://www.gutefrage.net>>.

MŠMT [online]. 2006 [cit. 2011-03-14]. Dfere. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/>>.

Www.uni-protokolle.de [online]. 2011 [cit. 2011-03-14]. Mobbing in der Schule. Dostupné z WWW: <http://www.uni-protokolle.de/Lexikon/Mobbing_in_der_Schule.html>.

Přílohy

Příloha č. 1

Adaptační pobyt pro první ročníky SOU a SOŠ, SČMSD, Žatec, s.r.o.

Místo konání : Jesenice u Rakovníka

Datum pobytu: 2.9. – 3.9.2010

Cíl pobytu:

- seznámení se s novou třídou a adaptace na nové prostředí

Aktivity během pobytu:

- sportovní vyžití, míčové hry
- seminář na téma šikana a násilí
- turistika (podle počasí)
- večer opékání špekáčků

- odjezd ze Žatce (hlavní nádraží) - 7.50
- sraz na nádraží v Žatci (hl. nádraží) - 7.30
- příjezd Jesenice u Rakovníka - 10.38
- příjezd do Žatce 3.9. v 11.59

Cena: 550,- Kč , po zakoupení skupinové jízdenky bude zbytek peněz vyplacen žákům buď během pobytu nebo po návratu do školy.

Sportovní oblečení a obuv, malé kapesné .

Kontaktní tel.: 728 98 00 41 - p. Pichnarčíková Jana

Postup při zjištění a vyšetřování šikany

1) Počáteční stádium

Vytvoření výchovné komise – třídní učitel, vedení školy, výchovný poradce nebo školní metodik prevence.

- rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili a s obětí
- hledání svědků
- individuální rozhovor se svědky
- **ne konfrontace obětí a agresorů!!!!**
- zajištění ochrany dětí
- rozhovor s agresory, je možná i konfrontace mezi nimi

2) Pokročilé stádium

Vzhledem k tomu, že agresori bývají v tomto stádiu mnohem rafinovanější, oběť je pod tlakem strachu a může odmítat vypovídat, je vhodné kontaktovat o pomoc odborné pracovníky – PPP, psychologa.

V Žatci 1. 9. 2010

Mgr. Bc. Stanislava Sajdlová

ředitelka školy

Preventivní program SOU a SOŠ, SČMSD, Žatec, s.r.o.

Na základě doporučení MŠMT ze dne 1.11.2010 je vypracován Preventivní program na SOU a SOŠ, SČMSD, Žatec, s.r.o.

Základním principem programu je výchova dětí a mládeže ke zdravému životnímu stylu a osvojování pozitivního sociálního chování. Mezi rizikové jevy u dětí a mládeže jsou zařazeny výchovné problémy a poruchy chování včetně zneužívání návykových látek.

Prevence rizikových jevů představuje aktivity ve všech oblastech prevence.

Mezi dlouhodobé cíle preventivního programu patří prevence:

- drogových závislostí, alkoholismu a kouření
- kriminality, delikvence, vandalismu a krádeží
- šikanování a násilného chování
- kyberšikany
- gambling
- záškoláctví
- xenofobie, rasismu a antisemitismu
- syndromu týraného dítěte
- diskriminace osob s opačnou sexuální orientací (homofonie)

Cíle PP střednědobé :

- vzdělávání školních metodiků a pedagogických pracovníků formou odborných kurzů, školení a přednášek
- výchova dětí a mládeže ke zdravému životnímu stylu a to formou etické a právní výchovy zařazené do výuky
- podpora rozvoje osobnosti a sociálního chování
- využití volného času dětí a mládeže – výchovně poznávací zájezdy tuzemské i zahraniční, výměnné programy v NSR, sportovní aktivity. Formou těchto akcí se žáci seznamují s jinými kulturami a zvyklostmi, čímž se podporuje tolerantní chování k lidem a jiným kulturám

- spolupráce s rodiči, poskytování základních poradenských služeb rodičům a veřejnosti, zajišťování odborných poradenských služeb žákům, rodičům a učitelům
- vytváření pozitivního sociálního klimatu školy
- zvyšování důvěry v interakci učitel –žák
- zajištění a zvýšení informovanosti žáků školy v oblasti rizikových jevů

Náplň programu:

Metodické vedení učitelů

- důsledné a soustavné vzdělávání učitelů
- informovanost, jak pracovat s dětmi z rizikových rodin (spolupráce s PPP, kurátory, psychology, policií)
- informování o dostupné literatuře vztahující se k daným tématům, zodpovídá: ŘŠ, výchovný poradce, metodik prevence rizikových jevů

Metodická pomoc rodičům

- informování na třídních schůzkách
- spolupráce třídních učitelů a rodičů při řešení individuálních problémů, zodpovídá: ŘŠ, výchovný poradce, metodik prevence rizikových jevů, třídní učitelé

Průběžné doplňování metodických materiálů

- - informační letáky, VHS, DVD, interaktivní preventivní programy, zodpovídá: ŘŠ, výchovný poradce, metodik prevence rizikových jevů

Oblast specifické prevence- krátkodobé cíle

- ankety, besedy a přednášky vztahující se ke zmíněným oblastem
- informační panely k aktuálním tématům
- školní knihovna
- zodpovídá :ŘŠ, výchovný poradce, metodik prevence, pedagogové

Zdravé prostředí

- poskytování informací žákům z oblasti zdravé výživy a zdravého životního stylu
 - oblast sexuální výchovy
 - estetická úprava školy a jejího okolí
- zodpovídá : třídní učitelé, učitelé příslušných předmětů (Základy společenských věd, společenská výchova aj.), ostatní pracovníci školy

Práce s problémovými žáky

- rozvíjení komunikačních dovedností
 - spolupráce s rodinou a odborníky
 - poskytování informací a kontaktů
 - zajištění individuálního přístupu
- Vše je prováděno formou konzultačních hodin a třídních schůzek.
- Zodpovídá: ŘŠ, výchovný poradce, metodik prevence rizikových jevů, učitelé a třídní učitelé

Oblast nespécifické prevence –krátkodobé cíle

Pořádání výletů a exkurzí

Cíle:

Školní výlety a exkurze jsou zaměřeny na rozšiřování poznatků a dovedností studentů, ale také na vytváření pozitivní atmosféry v rámci školy i jednotlivých tříd.

Tematické zaměření akcí je v kompetenci třídních učitelů a pedagogů jednotlivých předmětů.

Sportovní aktivity pořádané školou

Cíle:

Hlavním cílem podpory a vedení sportovních aktivit na škole je rozvoj pozitivního vztahu k pohybu, schopnosti kolektivní spolupráce a využití volného času.

Plánované akce: lyžařský výcvik, turisticko – cyklistický výcvik, fotbalové tréninky, reprezentace školy na sportovních utkáních

Adaptační pobyt - Cíle střednědobé

Cílem adaptačního pobytu je usnadnit novým žákům proces adaptace na klima školy, prevence rizikového chování včetně šikany, stmelení kolektivu a upevnění sociálních vazeb. Pobyt v přírodě posiluje vztah ke zdravému životnímu stylu.

Školní časopis SOUDEK – cílem je rozvíjet u studentů fantazii, praktické dovednosti a kreativní myšlení. Zároveň se žáci učí týmové spolupráci a komunikaci.

Účast studentů na charitativních akcích - během školního roku se naši studenti účastní charitativních akcí (Srdíčkový den).

Nástěnka metodika prevence – upozorňuje studenty na aktuální problémy spojené s oblastí patologických jevů.

Aktuální situace na škole (šikana, drogy, alkoholismus atd.) je zjišťována pomocí dotazníků a anket metodikem prevence rizikových jevů a výchovným poradcem. Výsledky šetření jsou předávány vedení školy a ostatním pedagogům.

Realizace MPP přináší očekávání jistých výstupů. Naším cílem je tyto výstupy naplnit a to ve všech oblastech sociálně rizikových jevů.

Metodik prevence : Jana Pichnarčíková

Tel: 415 710 380

Email: janapichnarcikova@seznam.cz

Vypracovala: Jana Pichnarčíková